

مجموعه کتاب های
بیست و یک
پرسوال
علوم و فنون ادبی ۱
 علی عطری

با خیال راحت

شو!

• درسنامه های جامع با موشکافی و تحلیل کامل متن کتاب درسی

• بیش از ۱۱۴۰ سؤال متنوع امتحانی

• خلاصه کپسولی + ۱۰ کاربرگ امتحانی

همکاران گرامی و دانش‌آموزان عزیز! سلام

همه ما می‌دونیم که نظام آموزشی کشور توی چند سال اخیر دست‌خوش تغییرات خیلی زیادی شده و این تغییرات همچنان ادامه داره و اگه خودمونو جلوتر از تغییرات قرار ندیم و آینده رو پیش‌بینی نکنیم، حتماً شکست می‌خوریم. در سال‌های اخیر اهمیت امتحانات نهایی چندین برابر شده و سهم پررنگ‌تری رو به نسبت کنکور به خودش اختصاص داده و تعداد بی‌شماری از دانش‌آموزانی که اتفاقاً در کنکور عملکرد درخشانی داشتن، به علت کسب نتیجه متوسط یا ضعیف در امتحانات نهایی، از قبولی در رشته‌های خوب و دانشگاه‌های برتر دور موندن! همین موضوع ما رو مصمم کرد که نگاه خیلی خاص و متفاوتی به درس علوم و فنون ادبی توی امتحانات نهایی داشته باشیم و تصمیم بگیریم که دغدغه معلمان عزیز و دانش‌آموزان با معرفت علوم انسانی دربارهٔ «مهم‌ترین و تأثیرگذارترین درس اختصاصی» امتحانات نهایی، یعنی «علوم و فنون ادبی» رو برطرف کنیم؛ اما این موضوع نباید در حد شعار باقی می‌موند، پس اول ساعت‌ها فکر کردیم تا بهترین الگو برای نوشتن این کتاب رو پیدا کنیم که هم ساده و قابل فهم باشه و هم چندین سر و گردن بهتر از سایر کتب موجود باشه و به قول شما رفقای نسل Z خیلی «یوزر فرندلی» باشه! بعد از انتخاب الگوی ساختاری و نوشتاری، رفتیم سراغ قسمت‌های زیر:

کتاب پرسؤال این کتاب شامل بخش‌های زیر می‌شه:

۱- درسنامه: بارها و بارها متن کتاب درسی رو حلاجی کردیم تا هیچ نکته‌ای نباشه که از قلم بیفته و کلی نکته و اطلاعات مفید رو که نیاز به بلد باشیم اما توی کتاب درسی بهش اشاره نشده، به درسنامه‌ها اضافه کردیم. توی این مسیر همهٔ توجهمون به این بود که از جدول‌ها و نمودارها به میزان بیشتری استفاده کنیم تا بهتر توی خاطر شما بمونه، چون تجربه و همچنین مقالات ثابت کرده که استفاده مناسب از جداول و نمودارها حافظهٔ تصویری مخاطب رو قفلک می‌ده تا اونارو بهتر و طبقه‌بندی‌شده به خاطر بسپاره. ناگفته نمونه که درسنامه‌های این کتاب همسو با نیاز امتحان پایانی نوشته شده، به طوری که مطمئنیم هیچ سؤالی در امتحانات تشریحی وجود نداره که خارج از درسنامه‌های ما در این کتاب باشه؛ پس می‌تونید با خیال راحت، این کتاب رو به جای کتاب درسی، مرجع اصلی آموزش و یادگیری قرار بدید.

۲- سؤالات تشریحی: این جمله رو نذارید به حساب خودستایی، ولی انصافاً بعد از انرژی خیلی زیادی که روی نوشتن سؤالات تشریحی گذاشتیم، خودمون از کیفیت و قشنگی سؤالات کیف کردیم! سؤالات حاضر در این کتاب دو دسته هستن: ۱- سؤالات امتحانات نهایی اخیر ۲- سؤالات تالیفی. در مورد سؤالات نهایی باید بگیم که یک دونه سؤال هم نیست که توی امتحانات نهایی چند سال اخیر اومده باشه و تو این کتاب نباشه. در مورد سؤالات تالیفی هم باید گفت که تک‌تک سؤالات این کتاب رو خودمون طرح کردیم و از سؤالات آرشویی و نخ‌نما و تکراری به هیچ عنوان استفاده نکردیم. اما ویژگی خیلی جذاب سؤالات تشریحی، تیپ‌بندی سؤالاته که سعی شده تمام تیپ‌های حاضر توی امتحانات نهایی رو پوشش بده تا روز امتحان هیچ سردرگمی و ابهامی توی ذهن شما اتفاق نیفته. سؤالات هر درس توی سه بخش اصلی دسته‌بندی شدن:

دسته اول: سؤالاتی که بر پایهٔ ابیات و عبارات متن کتاب درسی، خودارزیابی‌ها و کارگاه‌های تحلیل فصل در تیپ‌های مختلف طراحی شدن. دسته دوم: سؤالاتی که بر پایهٔ ابیات و عبارات متفاوت‌تری از درس مربوطه طرح شدن، مثلاً ابیاتی از کتاب که تشبیه‌های مهمی دارن ولی توی درس سوم نیومدن و توی جاهای دیگه کتاب دیده میشن! ما حتی اونارو هم وارد درس کردیم تا همه جای کتاب رو پوشش داده باشیم، نه فقط ابیات و عبارت اومده توی همون درس رو! دسته سوم: سؤالات بیست‌ساز! سؤالات سخت و کمی فراتر از کتاب که شما رو به نمرهٔ ۲۲ می‌رسونه! این بخش مختص دانش‌آموزانی هست که دنبال ایجاد فاصلهٔ زیاد بین خودشون و رقبا هستن!

۳- پاسخ تشریحی: همون قدر که کیفیت سؤالات برامون مهم بود، پاسخ سؤالات هم اهمیت داشت. پاسخ نوشتن برای سؤالات خیلی مهمه چون باید به آموزش هم توی دلش داشته باشه! یعنی باید به مخاطب یاد بده که چه مدلی بنویسه تا نمرهٔ کامل رو بگیره، نه زیاد بنویسه و نه کم! همهٔ تلاشمون رو کردیم تا پاسخ‌ها نظم ساختاری داشته باشه و به شما یاد بده که چه جوری بنویسید. البته نکتهٔ مهم دیگه اینه که پاسخ‌ها باید جوری باشه که با خوندنش کاملاً متوجه بشیم که چرا جواب این سؤال اینجوریه، و مطمئنیم که تونستیم پاسخ‌هایی بنویسیم که با خوندنشون کاملاً متوجه چرایی جواب بشید.

کاربرگ امتحانی به کاربرد پر از امتحان مختلف (امتحان‌های فصل به فصل، امتحان‌های نیمسال اول و امتحان‌های پایان سال) که مخصوص ایام امتحان یا مناسب امتحان‌های کلاسیه. از این کاربرگ غافل نشید و حتماً سؤالاتش رو تحلیل کنید تا روز امتحان براتون به خاطرهٔ قشنگ باشه!

کتابچه خلاصه کپسولی این کتابچهٔ خفن برای تقلب بردن سر جلسهٔ امتحان نیست!!! به جمع‌بندی فوق‌العاده برای ساعات پایانی قبل از امتحانه! به جای اینکه خودتون خلاصه‌نویسی کنید، ما این کار رو با دقت و تجربهٔ بیشتری انجام دادیم که با خوندن چند صفحه، مهم‌ترین نکات کتاب توی ذهنتون دوره بشه و ذهنتون با آماده‌ترین حالت خودش سر جلسهٔ امتحان حاضر بشه.

قدردانی اول اینکه، ممنون خداوند هستیم که این فرصت رو به ما داد تا افتخار هم‌قدم بودن با شما در مسیر مقدس علم‌آموزی رو داشته باشیم. دوم اینکه، تهیه و انتشار این کتاب بدون کمک و همراهی تیم بزرگ و حرفه‌ای علوم انسانی مهروماه، واقعاً میسر نبود. کلی جلسه گذاشتیم، کلی نوشتیم و با توجه به تغییرات نظام آموزشی، تغییر دادیم، کلی بازخونی کردیم و در نهایت شد اونکه باید می‌شد. نامی نمی‌بریم که خدایی نکرده عزیزی از قلم نیفته ولی ممنون زحمات تمامی مدیران، همکاران و دوستان عزیزمون هستیم.

سوم اینکه، ممنون شماییم که در این روزهای خاکستری رنگ بی‌مهر، به علم، به نشر، به کتاب و به ما مهر ورزیدید. در آخر این کتاب رو تقدیم می‌کنیم به: «شانه‌های خستهٔ پدران شریف ایرانی، که بلندترین کوه‌های این سرزمین‌اند...»

درس هفتم:

سبک و سبک‌شناسی (سبک خراسانی)

۶۱	درسنامه
۶۵	سؤالات امتحانی
۶۹	خودارزیابی
۱۳۸	پاسخ‌نامه

درس اول:

مبانی تحلیل متن

۶	درسنامه
۹	سؤالات امتحانی
۱۲	خودارزیابی
۱۳۲	پاسخ‌نامه

درس هشتم:

وزن شعر فارسی

۷۰	درسنامه
۷۳	سؤالات امتحانی
۷۷	خودارزیابی
۱۴۰	پاسخ‌نامه

درس دوم:

سازه‌ها و عوامل تأثیرگذار در شعر فارسی

۱۴	درسنامه
۱۵	سؤالات امتحانی
۱۸	خودارزیابی
۱۳۳	پاسخ‌نامه

درس نهم:

موازنه و ترصیع

۷۹	درسنامه
۸۱	سؤالات امتحانی
۸۴	خودارزیابی
۸۶	کارگاه تحلیل فصل
۱۴۱	پاسخ‌نامه

درس سوم:

واج‌آرایی، واژه‌آرایی

۲۰	درسنامه
۲۲	سؤالات امتحانی
۲۵	خودارزیابی
۲۶	کارگاه تحلیل فصل
۱۳۳	پاسخ‌نامه

درس دهم:

زبان و ادبیات فارسی در سده‌های پنجم و ششم ...

۸۸	درسنامه
۹۱	سؤالات امتحانی
۹۵	خودارزیابی
۱۴۲	پاسخ‌نامه

درس چهارم:

تاریخ ادبیات پیش از اسلام و قرن‌های اولیه هجری

۲۸	درسنامه
۳۱	سؤالات امتحانی
۳۴	خودارزیابی
۱۳۵	پاسخ‌نامه

درس یازدهم:

قافیه

۹۶	درسنامه
۱۰۲	سؤالات امتحانی
۱۰۹	خودارزیابی
۱۴۳	پاسخ‌نامه

درس پنجم:

هماهنگی پاره‌های کلام

۳۵	درسنامه
۳۹	سؤالات امتحانی
۴۲	خودارزیابی
۱۳۶	پاسخ‌نامه

درس دوازدهم:

جناس و انواع آن

۱۱۲	درسنامه
۱۱۵	سؤالات امتحانی
۱۲۰	خودارزیابی
۱۲۱	کارگاه تحلیل فصل
۱۴۵	پاسخ‌نامه

درس ششم:

سجع و انواع آن

۴۴	درسنامه
۴۷	سؤالات امتحانی
۵۰	خودارزیابی
۵۱	کارگاه تحلیل فصل
۱۳۷	پاسخ‌نامه

تحلیل نظم و نثر ۱۲۴

تحلیل نظم و نثر ۵۳

بخش اول
درسنامه و سؤال

درس پنجم

هماهنگی پاره‌های کلام

مشاوره: بالاخره عروض و وزن شعر رسماً شروع شد! قراره توی این درس مبانی اولیه‌ی وزن رو یاد بگیریم و با زبان جدیدی آشنا بشیم. این درس چون خیلی پایه‌ایه، پس خیلی مهمه و اطلاعاتش مبنای کلی مطالبیه که قراره بعداً یاد بگیریم. خیلی راحت همیشه حدس زد که سوالات این درس بیشتر بلندپاسخ و عملیاتیه ولی اینکه بگیم توی امتحان نهایی چند نمره از این درس میاد کار سختیه چون این درس، به پیش‌نیاز و ماده‌ی اولیه است برای درس ۸ تا از اونا حسابی سؤال بیاد.

مقدمه: زبان عروضی چیست؟

بشر از ابتدای تاریخ تاکنون زبان‌های ابداعی فراوانی را خلق کرده است، مثل: زبان اشاره، زبان نگاه، زبان زرگری و... زبان شعری نیز یکی از ابداعات بشر است که بر پایه‌ی قواعد خاصی طراحی شده است و این زبان زمینه‌ی ساخت مصراع‌ها و ابیات را فراهم می‌کند. در این درس می‌خواهیم مواد اولیه و قواعد ابتدایی ساخت زبان شعری را بیاموزیم.

واج (حرف)

تعریف: برای سرایش شعر به کلمات نیاز داریم و کلمه‌ها خود از واحدهای کوچک‌تری به نام «واج» ساخته می‌شوند. واج یا همان حرف، کوچک‌ترین واحد آوایی زبان است که قابل تجزیه به جزء کوچک‌تر نیست. مانند: کلمه «زمستان» که از ۸ واج «ز، م، س، ت، ا، ن» تشکیل شده است.

مثال:

۱ تاکسی (۵ واج): ت / ا / ک / س / ی

۲ کمین (۵ واج): ک / م / ی / ا / ن

۳ سیب (۳ واج): س / ی / ب

زبان فارسی ۲۹ واج دارد که به دو گروه صامت و مصوت تقسیم می‌شوند؛

واج کوچک‌ترین واحد آوایی زبان است و به دو نوع صامت و مصوت تقسیم می‌شود:

صامت

واج‌های بی‌صدا هستند که در زبان فارسی ۲۳ موردند: (ع-ع)، ب، پ (ت-ط)، ج، چ، (ح-ه)، خ، د، (ذ-ز-ض-ظ)، ر، ژ، ش، (غ-ق)، ف، ک، گ، ل، م، ن، و، ه، ی.

مصوت

واج‌های صدادار هستند که در زبان فارسی ۶ موردند و در ۲ دسته جای می‌گیرند:

۱ مصوت کوتاه: ا، آ، او، ای

۲ مصوت بلند: آ، او، ای

نکته: در زبان فارسی صامت‌های «ء (همزه)، ع» یا «ت، ط»، «س، ث، ص»، «ح، ه»، «ز، ذ، ض، ظ» و «ق، غ» تلفظ یکسانی دارند، ولی شکل نوشتاری آن‌ها متفاوت است؛ پس باید گفت واج شکل ملفوظ حروف است و این صامت‌ها را یک نوع واج در نظر می‌گیریم؛ به عبارت دیگر شکل گفتاری حروف اهمیت دارد و شکل نوشتاری متفاوت حروف اهمیتی ندارد.

هجاء (بخش)

تعریف: با کنار هم گذاشتن یک یا چند صامت و یک مصوت، «هجاء» یا «بخش» به وجود می‌آید.

مثال:

۱ اضطراب: اِض / ط / راب (۳ هجاء)

۲ مغالطه: مُ / غا / ل / ط (۴ هجاء)

۳ اسب: اسب (یک هجاء)

۴ خانه: خا / ن (۲ هجاء)

الگوی هجایی زبان فارسی ۶ نوع است و در ۳ دسته کوتاه، بلند، کشیده جای می‌گیرند:

صامت + مصوت کوتاه: تو (تُ)، به (بِ)، نه (نَ) و...	کوتاه (U)	انواع هجا
صامت + مصوت بلند: ما، مو، چی، را و...	بلند (-)	
صامت + مصوت کوتاه + صامت: سَر، دِل، گُل، بُز و... صامت + مصوت بلند + صامت: کار، بود، سیب، گور و... صامت + مصوت بلند + صامت + صامت: کاشت، دوست، بیست، ماست و... صامت + مصوت کوتاه + صامت + صامت: زفت، گُفت، زشت، بَست و در واقع تعداد هجاهای یک کلمه با تعداد مصوت‌های آن کلمه برابر است.	کشیده (U-)	

نکات هجا کردن

۱ هر هجا فقط یک مصوت دارد؛ پس اگر خواستیم ببینیم که کلمه یا بیت چند هجا دارد، اول باید مصوت‌های آن را بشماریم. در واقع تعداد هجاهای یک کلمه با تعداد مصوت‌های آن کلمه برابر است.

مثال:

۱ محبوب (۲ مصوت، و) ← ۲ هجا دارد (مَح / بوب)

۲ صادقانه (۴ مصوت، ا، ا، ا، ا) ← ۴ هجا دارد (صا / د / قا / ن)

۲ یک کلمه را همان‌طور که می‌شنویم بخش می‌کنیم، چرا که در تعیین هجاها، شکل ملفوظ هجاها (شکل گفتاری) اهمیت دارد نه شکل مکتوب (نوشتاری). به موارد زیر دقت کن:

• «و» در کلماتی مثل «خواهر، خواب، خواجه، خواست و...» به حساب نمی‌آید؛ چرا که «و» در این کلمات تلفظ نمی‌شود.

مثال:

خواهش (۵ واج): خ / ا / ه / ا / ش ← (۲ هجا): خا (مصوت بلند: -) / هَش (مصوت بلند: -)

• «ه / ه» در پایان کلماتی مثل «خانه، کاشانه، پرنده، پروانه و...» تلفظ نمی‌شود و این کلمات با کسره «-» واج شماری می‌شوند (ه غیر ملفوظ)

مثال:

۱ خزنده (۷ واج): خ / ا / ز / ا / ن / ا / د ← (۳ هجا): خ (هجای کوتاه: U) / زَن (هجای بلند: -) / د (هجای کوتاه: U)

۲ صبحانه (۷ واج): ص / ا / ب / ا / ح / ا / ن ← (۳ هجا): صُب (هجای بلند: -) / حا (هجای بلند: -) / ن (هجای کوتاه: U)

👉 **حواستون باشه:** «ه» در انتهای کلماتی مانند «بده، نده، مده» ملفوظ است و باید به صورت «ب / ده»، «ن / ده» و «م / ده» بخش شود.

۳ هر هجا با یک صامت شروع می‌شود؛ پس درست نیست بگوییم کلمه‌هایی مثل «أمیر، اقرار، استاد، ایستاد، آذر، ایثار و...» با مصوت شروع شده‌اند؛ به عبارت دیگر در زبان فارسی هیچ کلمه‌ای با مصوت آغاز نمی‌شود و در این کلمات قبل از مصوت یک «همزه» به عنوان صامت داریم.

مثال:

۱ آلك (۵ واج): ا / ا / ل / ا / ك ← (۲ هجا): اء (هجای کوتاه: U) / لك (هجای بلند: -)

۲ آشنا (۶ واج): ا / ا / ش / ا / ن / ا ← (۳ هجا): اء (هجای بلند: -) / ش (هجای کوتاه: U) / نا (هجای بلند: -)

۴ حروف تشدیددار در کلماتی مثل «غزش، تشرف، تحمل، بچه، یگه تاز و...» ۲ واج به حساب می‌آیند.

مثال:

۱ مشوَش (۸ واج): م / ا / ش / ا / و / ا / و / ش ← (۳ هجا): مُ (هجای کوتاه: U) / شو (هجای بلند: -) / وش (هجای بلند: -)

۲ تقدَس (۸ واج): ت / ا / ق / ا / د / ا / د / ا / س ← (۳ هجا): ت (هجای کوتاه: U) / قَد (هجای بلند: -) / دَس (هجای بلند: -)

۵ در وسط کلمات فارسی هیچگاه مصوت بلند «ای» قبل از «ی» قرار نمی‌گیرد. مثلاً در واژه «بیا» نمی‌توانیم به این شکل واژه را بخش کنیم: بی یا در چنین حالتی همیشه مصوت بلند «ای» به صورت مصوت کوتاه «-» نوشته می‌شود.

مثال:

واژه «بیا» را باید به این شکل بخش کنیم: ب یا

بنابراین در آوانویسی کلماتی مثل «سیاه، سیه، نیاز، سیاست، زیاد و...» بدین گونه عمل می‌کنیم:

س	ی	ا	ه	ن	ی	ا	ز	س	ی	ا	س	ت	ز	ی
U	-	U	-	U	-	U	-	U	-	U	-	U	-	U

۶ در بعضی کلمات مصوت O صدای OW می‌دهد. مثلاً در واژه «روزنه» آوای «ROW ZANE» به گوش می‌رسد که نباید به غلط آن را «RO ZANE» تلفظ کنیم و مصوت کوتاه (U) را باید بلند حساب کنیم.

مثال:

کلمات «روزنه، شوهر، نوروز، گوهر، روشن و...» را اینگونه آوانویسی می‌کنیم:
حالت نادرست:

رُ	زَ	نِ	شُ	هَر	نُ	رُوز	گُ	هَر	رُ	شَن
-	U	-	U	U	-	U	-	U	-	U

حالت درست:

رُ	زَ	نِ	شُ	هَر	نُ	رُوز	گُ	هَر	رُ	شَن
-	U	-	U	-	-	U	-	-	-	-

۷ «ن» ساکن بعد از مصوت بلند «ا، ای، او» در صورتی که به هجای بعدی متصل نشود، در تقطیع به حساب نمی‌آید و حذف می‌شود.

مثال:

- ۱ خادمان (۳ هجا): خا (هجای بلند: -) / در (هجای کوتاه: U) / مان (هجای بلند: -)
- ۲ سرزمین (۳ هجا): سر (هجای بلند: -) / ز (هجای کوتاه: U) / مین (هجای بلند: -)
- ۳ در واج‌شماری، تنوین به صورت «مصوت کوتاه + ن» واج‌شماری می‌شود.

مثال:

- ۱ دواماً (۸ واج): دا / ا / و / ا / م / ا / ن ← (۳ هجا) دو (هجای بلند: -) / و (هجای کوتاه: U) / ما (هجای بلند: -)
- ۲ احتمالاً (۱۰ واج): ا / ا / ح / ا / ت / ا / م / ا / ل / ا / ن ← (۴ هجا) اح (هجای بلند: -) / ت (هجای کوتاه: U) / ما (هجای بلند: -) / لن (هجای بلند: -)

درست خواندن و درست نوشتن (استفاده از خط عروضی)

قدم اول برای تشخیص وزن شعر، خواندن درست شعر و نوشتن آن به همان صورتی است که تلفظ می‌شود؛ چراکه شکل نوشتاری یک بیت ممکن است با شکل گفتاری آن بیت متفاوت باشد. پس آن چیزی که اهمیت دارد، شکل ملفوظ کلمات است. برای مثال کلمه «جست‌وجو» را «جست‌جو» می‌خوانیم؛ به عبارت دیگر در مرحله اول سعی می‌کنیم شکل نوشتاری را به شکل گفتاری نزدیک کنیم که به آن «خط عروضی» می‌گویند.

نکته: در خط عروضی مصوت‌های هر هجا باید به‌طور کامل نوشته شوند.

حالا می‌خواهیم چند مصراع را به خط عروضی بنویسیم:

مثال:

- ۱ خمی گرم و روشن چو آتش بیار ← خمی گرم روشن چو آتش بیار
- ۲ گفتم که بر خیالت راه نظر ببندم ← گفتم که بر خیالت راه نظر ببندم
- ۳ روی خوش و آواز خوش دارند هر یک لذتی ← روی خوش آواز خوش دارند هر یک لذتی
- ۴ دوستان عیب‌کنندم که چرا دل به تو دادم ← دوستان عیب‌کنندم که چرا دل به تو دادم
- ۵ سیاه در دو جهان باد روی و موی سپید ← سیاه در دو جهان باد روی و موی سپید

اشتباهات رایج در شعر خوانی

۱ توجه به «واو» عطف و ربط: «و» در یک درصد موارد به صورت «و» تلفظ می‌شود و در باقی موارد به صورت مصوت کوتاه «ُ» برای صامت قبل خود درمی‌آید.

مثال:

- ۱ به یاد یار و دیار آن چنان بگیریم زار ← به یاد یار دیار آن چنان بگیریم زار
- ۲ ابر و باد و مه و خورشید و فلک در کارند ← ابر باد مه خورشید فلک در کارند
- ۳ که خار دشت محبت گل است و ریحان است ← که خار دشت محبت گل است ریحان است
- ۴ و او نیامده از راه قصد رفتن کرد ← و او نیامده از راه قصد رفتن کرد (به صورت صامت «و» لحاظ شد.)

توجه به تشدید:

الف کلمه‌ای که تشدید دارد و در شعر مشدد خوانده می‌شود.

بهرتر ز دیده‌ای که نبیند خطای خویش

«گر هر دو دیده هیچ نبیند به اتفاق»

ب کلمه‌ای که تشدید دارد، ولی در شعر مشدد خوانده نشده است.

تو شری جز شرت نیاید پیش

«گفت اگر خیر است خیر اندیش»

«شَر» در اصل تشدید دارد، ولی در هر ۲ بار بدون تشدید تلفظ شده است.

ج کلمه‌ای که در اصل تشدید ندارد ولی بنا به ضرورت وزن، مشدّد خوانده شده است.

«چون رود امیدوارم، بی‌تابم و بی‌قرارم
من می‌روم سوی دریا، جای قرار من و تو»
«امید» در اصل بدون تشدید است، ولی بنا به ضرورت شعری مشدّد (امید) آمده است.

★ **توجه:** واژگانی چون «حق، خط، جز، مدّ، سرّ و...» در اصل مشدّد هستند. این واژگان اگر به صورت تنها آمده باشند، معمولاً بدون تشدید به کار می‌روند. اما اگر به کلمه‌ای اضافه شده باشند، اکثراً مشدّد خوانده می‌شوند.

۲ توجه به حذف همزه: گفتیم که کلماتی مانند «آسیاب، آهن، آمد و...» یا «اعتماد، احمد، امید، این، ایمان، ایران، اوستا و...» با «ء» شروع می‌شوند و اگر قبل از این واژه‌ها، صامت بیاید، در اغلب مواقع این «همزه - ء» حذف می‌شود و صامت قبل همزه به مصوت بعد از همزه می‌چسبد.

مثال:

۱ یار آمد ← یا را مد

۲ روح انگیز ← رو حن گیز

🗨 **نکته:** یکی از بزرگ‌ترین اشتباهات خوانشی، حذف نکردن این همزه یا حذف نابه‌جای آن است. توجه داشته باشید اگر این همزه در آخر مصراع باشد با توجه به ریتم قبل آن، به حذف یا عدم حذف آن، پی خواهیم برد و اگر در ابتدای مصراع باشد با توجه به ریتم بعد از آن، بودن یا حذف آن را خواهیم فهمید. با بخش کردن درست و یکپارچه مصراع، حذف همزه خودبه‌خود اعمال می‌شود.

۴ ساکن تلفظ کردن حرف دوم فعل امر: بنا به ضرورت وزنی، گاهی حرف دوم فعل امر به صورت ساکن تلفظ می‌شود. در مثال‌های زیر «پشتاب، پستان، پفکن، بگسل و...» به صورت «پشتاب، پستان، پفکن، بگسل و...» تلفظ شده‌اند.

مثال:

۱ گفت ای پسر این نه جای بازی است

۲ از عمر من آنچه هست بر جای

۳ پفکن ز پی این اساس تزویر

۴ بنمای رخ که باغ و گلستانم آرزوست

پشتاب که جای چاره‌سازی است

پستان و به عمر لیلی افزای

بگسل ز هم این نژاد و پیوند

بگشای لب که قند فراوانم آرزوست

۵ حذف مصوت کوتاه «ه» یا «ی» پیش از ضمیر متصل: گاه بنا به ضرورت وزن شعر مصوت کوتاه «ه» پیش از ضمیر متصل به «ساکن» تبدیل می‌شود.

مثال:

۱ «امروز چنان که جائت در جسم گرفت

شاعر به جای «جائت» اول، بنا به ضرورت وزنی «جائت» آورده است.

۲ «گر آتش دل نهفته داری

شاعر به جای «جائت» دوم، بنا به ضرورت وزنی «جائت» آورده است.

۳ «ما با توایم و با تو نه‌ایم، اینت بوالعجب

شاعر به جای «اینت»، بنا به ضرورت وزنی «اینت» آورده است.

۴ «تارفتنش ببینم و گفتنش بشنوم

شاعر به جای «گفتنش»، بنا به ضرورت وزنی «گفتنش» آورده است.

۶ ویرگول «،» یا دونقطه «.» و امثال آن:

مکت قبل از ویرگول یا دونقطه و... در وزن عروضی تأثیری ندارد. به ابیات زیر که مطابق نگارش و ویرایش کتاب درسی است، توجه کنید:

مثال:

۱ «گویا طلوع می‌کند از مغرب، آفتاب

ظاهراً این طور است که بعد از واژه «مغرب»، مکت می‌کنیم، اما در واقع «ب» به مصوت واژه بعد می‌چسبد و به صورت مقابل خوانده می‌شود: گویا طلوع می‌کند ز مغرب آفتاب

۲ «محتسب مستی به ره دید و گریبانش گرفت

مست گفت ای دوست! این پیراهن است افسار نیست»

ظاهراً این طور است که بعد از واژه «گفت»، مکت می‌کنیم، اما در واقع «ت» به مصوت واژه بعد می‌چسبد و به صورت مقابل خوانده می‌شود: مست گفت تی دوست.

۷ واژگان دو تلفظی با هر دو تلفظ نتیجه یکسان خواهند داشت. مثلاً واژه «روزگار» با هر دو تلفظ «روزگار» یا «روزگار» به صورت «- - - U» هجابندی می‌شود.

توجه: در درس ۸ بیشتر به موضوع وزن شعر و عروض خواهیم پرداخت تا مباحث تکمیل شود.

نمونه سؤال:

(خرداد ۱۴۰۳)

علامت‌های هجایی زیر را به معادل‌های آن متصل کنید. (یک مورد اضافی است.)

«الف»	«ب»
الف) - - - U	۱- مؤذن
ب) - - U -	۲- هوشمندی
ج) - - U	۳- سرمستان
	۴- دل‌انگیزی

پاسخ

الف) دل‌انگیزی (U - - -) ب) هوشمندی (- U - -) ج) مؤذن (U - -)

سؤالات امتحان

بخش اول

سؤالات مبتنی بر مثال‌ها و تمارین کتاب

الف) جاهای خالی را با کلمات مناسب کامل کنید.

۱۷۹. آشکارترین ابزار موسیقایی شعر است.
 ۱۸۰. هر از بخش‌های کوچک‌تری به نام هجا تشکیل می‌شود.
 ۱۸۱. هر هجا از پدید می‌آید.
 ۱۸۲. شکل نوشتاری واج را می‌نامند.

ب) درستی یا نادرستی جملات زیر را مشخص کنید.

۱۸۳. هجا کوچک‌ترین واحد آوایی زبان است.
 ۱۸۴. هجاهای پایانی اوزان شعر فارسی همیشه و در هر حال بلند محسوب می‌شوند، حتی اگر کوتاه یا کشیده باشند.
 ۱۸۵. هجای کشیده معادل یک هجای بلند و یک هجای کوتاه است.
 ۱۸۶. در زبان فارسی ۲۸ واج وجود دارد که این واج‌ها به دو بخش صامت و مصوت تقسیم می‌شوند.
 ۱۸۷. در زبان فارسی اکثر واژه‌ها با واج صامت آغاز می‌شوند و تعداد کمی از واژه‌ها هستند که با مصوت شروع می‌شوند.

ج) گزینه‌های زیر را به موارد مربوط در ستون مقابلشان وصل کنید.

۱۸۸. نحوه قرار گرفتن هجای هر یک از کلمات زیر را به قاعده درست آن وصل کنید.

«الف»	«ب»
الف) صامت + مصوت کوتاه + صامت	۱- آه
ب) صامت + مصوت بلند + صامت	۲- دست
ج) صامت + مصوت کوتاه + صامت + صامت	۳- دل

۱۸۹. در نمودار زیر حرف «و» یک بار در قالب صامت به کار رفته و یک بار در قالب مصوت، وصل کنید.

«الف»	«ب»
الف) توحید	۱- مصوت
ب) وحید	۲- صامت

(خرداد ۱۴۰۳)

۱۹۰. علامت‌های هجایی زیر را به معادل‌های آن متصل کنید. (یک مورد اضافی است).

«الف»	«ب»
الف) - - - U	۱- مؤذن
ب) - - U	۲- هوشمندی
ج) - - U	۳- سرمستان
	۴- دل‌انگیزی

د. گزینه درست را انتخاب کنید.

۱۹۱. در کدام یک از ابیات زیر تعداد هجاهای کوتاه نسبت به دیگر ابیات بیشتر است؟

- الف) حلاست رفتن به صحرا، ولیک
 ب) بلم آرام چون قویی سبکبار
 ج) من از اینجا به ملامت نروم
 د) الا یاأیها الساقی ادر کاساً و ناولها
- نه انصاف باشد که بی ما روند
 به نرمی بر سر کارون همی رفت
 که من اینجا به امیدی گروم
 که عشق آسان نمود اول ولی افتاد مشکل‌ها

(خرداد ۱۴۰۳)

۱۹۲. کدام مورد از نظر نوع مصوت به کار رفته متفاوت است؟

- الف) معلّم
 ب) نظرگه
 ج) مقابل
 د) تحمّل

۱۹۳. علامت هجایی کدام بیت از تکرار چهار بار «- - U» تشکیل شده است؟

- الف) تا رنج تحمل نکنی گنج نبینی
 ب) نشاید که خوبان به صحرا روند
 ج) اگر هوشمندی به معنی گرای
 د) عجب نیست از گل که خندد به سروی
- تا شب نرود صبح پدیدار نباشد
 همه کس شناسند و هر جا روند
 که معنی بماند نه صورت به جای
 که در این چمن پای در گل نشیند

۱۹۴. در کدام گزینه همه کلمات از هجای کشیده تشکیل شده‌اند؟

- الف) دوست - دست - آب - سیب
 ب) سبز - زرد - پا - گل
 ج) رنگ - بست - مرد - مو
 د) جیب - چنگ - سر - راه

ه. به سؤالات زیر پاسخ کامل دهید.

(خرداد ۱۴۰۳)

۱۹۵. خط عروضی و نشانه‌های مصراع دوم بیت زیر را در جدول وارد کنید.

«من از اینجا به ملامت نروم که من اینجا به امیدی گروم»

خط عروضی	«الف»	«ب»	«ج»
نشانه هجایی	«د»	«ه»	«و»

۱۹۶. شعر زیر دارای چند رکن است؟

«من از اینجا به ملامت نروم که من اینجا به امیدی گروم»

۱۹۷. شاعران برای تأثیرگذاری در سخن خود از چه چیزهایی بهره می‌گیرند؟

۱۹۸. انواع نحوه قرار گرفتن هجای بلند را بنویسید و برای هر کدام یک مثال بزنید.

۱۹۹. انواع نحوه قرار گرفتن هجای کشیده را بنویسید و برای هر کدام یک مثال بزنید.

۲۰۰. اولین راه برای تشخیص موسیقی شعر چیست؟

۲۰۱. دو مصراع چه زمانی هموزن هستند؟ دو مورد بنویسید.

بخش دوم

سؤالات مبتنی بر مثال‌ها و تمارین خارج از کتاب

الف. جاهای خالی را با کلمات مناسب کامل کنید.

۲۰۲. مصوت بلند پیش از واج ساکن کوتاه به حساب می‌آید.

۲۰۳. در زبان فارسی واژه‌هایی که به‌ظاهر با نشانه «ا» آغاز می‌شوند، در ابتدای خود یک صامت دارند.

۲۰۴. هجاهای زبان فارسی به دسته تقسیم می‌شوند.

۲۰۵. در بیت «گریه‌ام جاری است، بارانی که می‌بینی منم / چتر و کن، ابر گریانی که می‌بینی منم» تعداد هجای کوتاه وجود دارد.

ب) درستی یا نادرستی جملات زیر را مشخص کنید.

۲۰۶. در شعر نو مانند شعر کلاسیک تساوی بین مصراع‌های شعری ضروری نیست.

۲۰۷. در میان واج‌های زبان فارسی ۶ مصوت وجود دارد و ۲۲ صامت.

۲۰۸. هر هجا یک مصوت دارد و بنابراین تعداد هجاهای یک کلمه با تعداد مصوت‌های آن کلمه برابر است.

۲۰۹. تعریف درست هجا این است: «هجا، مقدار آوایی است که دهان با یک بار باز شدن آن را ادا می‌کند.»

ج) گزینه‌های زیر را به موارد مربوط در ستون مقابلشان وصل کنید.

۲۱۰. در نمودار زیر هر مورد نوشته‌شده مربوط به کدام بیت است؟ وصل کنید. (یک بیت اضافه است.)

«الف»	«ب»
الف) چهار هجای پایانی این بیت «کوتاه، بلند، بلند، بلند» است.	۱- امان از داستان عشق و فرجام غم‌آلودش نمی‌دانستم این آتش به چشم می‌رود دودش
ب) در این بیت هجاهای کوتاه و بلند دقیقاً مقابل یکدیگر قرار دارند.	۲- دلم گرفته برایت زبان ساده عشق است سلیس و ساده بگویم، دلم گرفته برایت
	۳- شوق دیدار تو لبریز شد از جام وجودم شدم آن عاشق دیوانه که بودم...

۲۱۱. هر کدام از گروه‌های علامت‌های هجایی، مربوط به کدام بیت می‌شود؟ وصل کنید.

«الف»	«ب»
الف) تو را با غیر می‌بینم، صدایم در نمی‌آید دلم می‌سوزد و کاری ز دستم بر نمی‌آید	۱) --U-/U-UU/--U-/U-UU
ب) همه هست آرزویم که ببینم از تو رویی چه زیان تو را که من هم برسم به آرزویی	۲) ---U/---U/---U/---U
ج) دستت به گیسوان رهائش نمی‌رسد از دوردست‌ها به نگاهی بسنده کن	۳) -U/-U--/UU-U/-U--

د) گزینه درست را انتخاب کنید.

۲۱۲. در کدام یک از ابیات زیر دو مصراع یک بیت از نظر تعداد ارکان با هم تطابق ندارند و تساوی بین تعداد آن‌ها برقرار نیست؟

- الف) من خود دلم از مهر تو لرزیدم، وگر نه
 ب) در این سرای بی‌کسی، کسی به در نمی‌زند
 ج) ما برایش جان فدا کردیم و گفت
 د) لحظه بغض نشد حفظ کنم چشمم را

۲۱۳. کدام یک از علامت‌های هجایی در بیت زیر چهار بار تکرار شده است؟

- «در ختی از درون پوسیده‌ام، کی روز ویرانی است؟
 چه فرقی می‌کند، وقتی نباشی، دیر یا زودش؟»
- الف) U --- ب) U -- ج) U -- د) U --

۲۱۴. علامت و هجاهای کدام گزینه دقیقاً شبیه بیت زیر است؟

- «ای باد بامدادی خوش می‌روی به شادی
 پیوندد روح کردی پیغام دوست دادی
- الف) مگو که از غم این سالخورده با خبری
 ب) تو نه مثل آفتابی که حضور و غیبت افتد
 ج) داشت در یک عصر پاییزی زمان می‌ایستاد
 د) زان یار دلنوازم شکری است با شکایت

ه) به سؤالات زیر پاسخ کوتاه دهید.

۲۱۵. در بیت زیر چند هجای کوتاه وجود دارد؟

«نشاید که خوبان به صحرا روند

همه کس شناسند و هر جا روند»

۲۱۶. مصوت بلند در چه صورتی کوتاه به حساب می‌آید؟

و به سؤالات زیر پاسخ کامل دهید.

۲۱۷. برای جداسازی و تقطیع هجاها هر هجا را چگونه باید بنویسیم؟ چرا؟ توضیح دهید و یک مثال هم بزنید.
۲۱۸. بیت زیر را با توجه به نکاتی که در درس آموختید تقطیع هجایی کنید و علامت‌های هجایی آن را بنویسید.
«سرفرازم کن شیبی در وصل خود ای نازنین
تا منسور گردد از دیدارت ایوانم چو شمع»
۲۱۹. هجاهای زبان فارسی به چند دسته تقسیم می‌شوند؟ انواع آن را بنویسید و برای هر کدام یک مثال بزنید.
۲۲۰. بیت زیر را تقطیع کرده و علائم هجایی آن را مشخص کنید.
«چون برکه یخ‌بسته پر از حسرت‌م ای ماه
دل بی‌تو چه شب‌های درازی که شکسته است»

۲۰+ سؤالات ۲۰ ساز

۲۲۱. در کدام یک از ابیات زیر تعداد هجاها با ابیات دیگر متفاوت است؟
 الف) بر سادگی‌ام نیشخندی زد هر آنکس دید
 ب) درگیر تو بودم که نمازم به قضا رفت
 ج) یوسف به این رها شدن از چاه دل میند
 د) من آن یخم که از آتش گذشت و آب نشد
۲۲۲. بیت زیر دارای چند هجاست و به چند رکن تقسیم می‌شود؟
«در آن نفس که بمیرم در آرزوی تو باشم
بدان امید دهم جان که خاک کوی تو باشم»
۲۲۳. در بیت زیر چند مصوت بلند وجود دارد؟ تعداد آن‌ها را بنویسید و آن‌ها را مشخص کنید.
«تو تنها می‌توانی آخرین درمان من باشی
و بی شک دیگران بیهوده می‌جویند تسکینم»
۲۲۴. هجاها و علامت‌های هجایی بیت زیر را بنویسید و ارکان آن را مشخص کنید.
«کشتی که عشق دارد نگذاردت بدین‌سان
به جنازه گر نیایی به مزار خواهی آمد»

خودارزیابی

۱ صامت‌ها و مصوت‌های مصراع اول بیت نخست را مشخص نمایید.

نشاید که خوبان به صحرا روند
حلالست رفتن به صحرا، ولیک
همه کس شناسند و هر جا روند
نه انصاف باشد که بی‌ماروند

سعدی

پاسخ

ن	ش	ا	ی	د	ک	=	خ	و	ب	ا	ن	ب	=	ص	ح	ر	ا	ر	و	ن	د	
ص	ص	ص	ص	ص	ص	ص	ص	ص	ص	ص	ص	ص	ص	ص	ص	ص	ص	ص	ص	ص	ص	ص

«ص»، نشانه اختصاری واج صامت و «م»، نشانه اختصاری واج مصوت است.

۲ هر بیت را به هجاهای تشکیل دهنده آن تجزیه کنید؛ سپس هر هجا را با علامت خاص آن بنویسید.

عجب نیست از گل که خندد به سروی
که در این چمن پای در گل نشیند
طیب اصفهانی

پاسخ

ع	ج	ن	س	ت	ا	ز	م	ک	خ	ن	د	پ	س	و
ص	ص	ص	ص	ص	ص	ص	ص	ص	ص	ص	ص	ص	ص	ص
ک	د	ا	ی	چ	م	ن	پ	ی	د	ر	گ	ن	ش	ن

سعدی

که معنی بماند نه صورت به جای

اگر هوشمندی به معنی گرای

پاسخ

ا	گر	هو	ش	من	دی	پ	مع	نی	گ	رای
U	-	-	U	-	-	U	-	-	U	-
ک	مع	نی	پ	ما	ند	ن	صو	زت	پ	جای

۲ در بیت زیر، چند هجای کوتاه وجود دارد؟

سعدی

تا شب نرود، صبح پدیدار نباشد

تارنج تحمل نکنی، گنج نبینی

پاسخ ۸ هجای کوتاه در بیت

تا	زنج	د	خم	مل	د	ک	نی	گنج	د	بی	نی
-	U-	U	-	-	U	U	-	U-	U	-	-
		۱			۲	۳			۴		

۴ هجای کوتاه مصراع اول

تا	شب	ن	ز	ود	صبح	پ	دی	دار	د	با	شد
-	-	U	U	-	U-	U	-	U-	U	-	-
		۱	۲			۳			۴		

۴ هجای کوتاه مصراع دوم

۴ برای کاربردهای گوناگون (صامت، مصوت) هر یک از واج‌های زیر، نمونه‌هایی بنویسید.

پاسخ

۵ علامت هجاهای کدام بیت، چهار بار (U - - -) تکرار شده است؟

حافظ

شهریار

سعدی

تولّی

که عشق آسان نمود اول، ولی افتاد مشکل‌ها
ای ز چشمه نوشت، چشم دل چراغانی
که من اینجا به امید گروم
به نرمی بر سر کارون همی رفت

الف) الا یا آتیها السّاقی ادر کاساً و ناولها
ب) خلوتم چراغان کن، ای چراغ روحانی
پ) من از اینجا به ملامت نروم
ت) بلم آرام چون قویی سبکبار

پاسخ بیت الف:

ا	لا	یا	ائی	ئی	هس	سا	قی	ا	در	کا	سن	و	نا	ول	ها
U	-	-	U	-	-	-	U	-	-	-	U	-	-	-	-
ک	عش	قا	سان	ن	مو	دو	ول	و	لی	اف	تا	د	مش	کیل	ها

درس ششم

سجع و انواع آن

مشاوره: درس ششم کتاب، هم شیرینه و هم راحت! تازه آگه خوب بلد بشیم، توی یادگیری درس نهم هم خیلی جلو میفتیم. توی این درس قراره سجع و انواعش رو یاد بگیریم و با عبارات موزون و آهنگین آشنا بشیم. حتماً باید به مثال‌های داخل متن درس و خودارزیابی‌ها توجه ویژه‌ای کنیم چون معمولاً همین مثال‌ها عیناً داخل امتحانمون میان؛ با تیپ‌های وصل کردنی و کوتاه‌پاسخ و انتخابی و ۳ نمره ترم اول و ۱/۵ نمره امتحان نهایی ترم دوم ما رو تشکیل میدن.

مقدمه: در درس سوم گفتیم برخی از آرایه‌ها باعث آفرینش زیبایی لفظی و کلامی می‌شوند. در این درس با آرایه سجع آشنا خواهیم شد و این آرایه نیز بر لفظ و آهنگ متن تأثیر می‌گذارد و دخالتی بر معنا ندارد.

سجع

تعریف: سجع در لغت به معنای آواز قمری و کبوتر است و در اصطلاح ادبی یکسانی دو کلمه در واج یا واج‌های پایانی، وزن یا هر دوی آن‌ها را می‌گویند و همچون قافیه در شعر است اما بیشتر در نثر دیده می‌شود.

به متن زیر که برگرفته از «گلستان سعدی» است، توجه کنید:

«مَنْتِ خدای را عَزَّ و جَلَّ که طاعتش موجب قربت است و به شکر اندرش مزید نعمت. هر نفسی که فرو می‌رود ممدّ حیات است و چون بر می‌آید مفزَح ذات»
با خوانش و دقت به متن فوق در می‌یابیم که کلمات «قربت - نعمت» و «حیات - ذات» یا از لحاظ وزنی، یا از لحاظ مشابهت حروف پایانی، همچون قافیه، آهنگی را در پایان جملات ایجاد و متن را موزون کرده‌اند. در واقع این متن یک متن مسجع است و کلمات آهنگین پایان جملات، سجع‌های حاضر در متن هستند.

انواع سجع

• سجع خود سه نوع دارد: ۱) مطرف ۲) متوازن ۳) متوازی

۱ سجع مُطَرَّف

• در این نوع سجع، واج یا واج‌های پایانی کلمات یکسان‌اند، اما وزن آن‌ها یکسان نیست.

مثال:

۱) «پادشاهی او راست‌زیبنده، خدایی او راست‌درخورنده»
در این عبارت، کلمات «زیبنده» و «درخورنده» طرفین سجع هستند. همان‌طور که می‌بینید، واج‌های پایانی این دو کلمه یکسان است ولی وزن کلمه «زیبنده» «U - -» و «درخورنده» «U - U =» یکسان نیست.

۲) «به نام آن خدایی که نام او راحت روح است و پیغام او در وقت صباح، مؤمنان را صبح»
در این عبارت، فعل «است» از آخر جمله دوم، به قرینه فعل جمله اول حذف شده و کلمات «روح» و «صبح» طرفین سجع هستند. همان‌طور که می‌بینید، واج‌های پایانی این دو کلمه یکسان است ولی وزن کلمه «روح» «U =» و «صبح» «U - U =» یکسان نیست.

۲ سجع مُتَوَازِن

• در این نوع سجع، کلمات واج‌های پایانی یکسان ندارند اما وزن آن‌ها یکسان است.

مثال:

۱) «پشت و پناه سپاه من بود، در دیده دشمنان خار و بر روی دوستان خال»
در این عبارت، فعل «بود» از آخر جمله دوم و سوم به قرینه فعل جمله اول حذف شده است و کلمات «خار» و «خال» طرفین سجع هستند. همان‌طور که می‌بینید، واج‌های پایانی این دو کلمه یکسان نیست، ولی وزن کلمه «خار» «U =» و «خال» «U - =» یکسان است.

۲) «فلان را کرم بی‌شمار است و هنر بی‌حساب. در زندگانی کرداری متین دارد و طبعی کریم»
در این عبارت، فعل «است» از آخر جمله دوم و فعل «دارد» از آخر جمله چهارم به قرینه جملات قبلی حذف شده است و در دو جمله اول کلمات «بی‌شمار» و «بی‌حساب» و در جملات سوم و چهارم کلمات «متین» و «کریم» طرفین سجع هستند. همان‌طور که می‌بینید، واج‌های پایانی کلمات «بی‌شمار» و «بی‌حساب» یکسان نیست ولی وزن کلمه «بی‌شمار» «U - U =» و «بی‌حساب» «U - U =» یکسان است و از سویی دیگر واج‌های پایانی کلمات «متین» و «کریم» نیز یکسان نیست ولی وزن کلمه «متین» «U =» و «کریم» «U - =» یکسان است.

۳ سجع متوازی

• در این نوع سجع، کلمات هم واج یا واج‌های پایانی یکسان دارند و هم وزن آن‌ها یکسان است.

مثال:

۱ «بزرگان گفته‌اند: دولت، نه به کوشیدن است؛ چاره کم جوشیدن است.»

در این عبارت، کلمات «کوشیدن» و «جوشیدن» طرفین سجع هستند. همان‌طور که می‌بینید، هم واج‌های پایانی این دو کلمه یکسان است و هم وزن کلمه «کوشیدن = - - -» و «جوشیدن = - - -» یکسان است.

۲ «فی‌الجمله نماند از معاصی منکری که نکرد و مُسکری که نخورد.»

در این عبارت، کلمات «نکرد» و «نخورد» طرفین سجع هستند. همان‌طور که می‌بینید، هم واج‌های پایانی این دو کلمه یکسان است و هم وزن کلمه «نکرد = U - U» و «نخورد = U - U» یکسان است.

نکته: موسیقایی‌ترین نوع سجع، سجع «متوازی» است و ارزش موسیقایی این سجع از سجع مطرف و متوازن، بیشتر است، زیرا در این نوع سجع هم واج‌های پایانی کلمات و هم وزن واژگان، یکسان است.

• انواع سجع در یک نگاه:

نوع سجع	یکسانی واج یا واج‌های پایانی	یکسانی وزن	مثال
مطرف	✓	×	«جام - دشنام» - «مبتلا - بلا»
متوازن	×	✓	«نیکی - دانا» - «جاهل - عابد»
متوازی	✓	✓	«برکت - حرکت» - «مزین - معین»

نکته: سجع در یک جمله دیده نمی‌شود و برای داشتن سجع باید حداقل دو جمله داشته باشیم؛ زیرا سجع‌ها باید در پایان جمله بیایند تا آرایه سجع به وجود بیاید.

مثال:

۱ «حضرت علی در بین مردمان ولی بود»

در این جمله نمی‌توانیم واژگان «علی» و «ولی» را طرفین سجع در نظر بگیریم و سجع نداریم، زیرا این واژگان در ساختار یک جمله حضور دارند و ما نمی‌توانیم در یک جمله سجع داشته باشیم.

۲ «آنکه در بین مردمان ولی بود، فخر زمین و آسمان علی بود»

در این عبارت واژگان «علی» و «ولی» طرفین سجع هستند زیرا، این واژگان در انتهای دو جمله (مثل قافیه که ته دوتا مصراع میاد) آمده‌اند.

سجع در نظم

همان‌طور که گفتیم سجع بیشتر در نثر استفاده می‌شود، اما ممکن است در نظم نیز سجع داشته باشیم. سجع در نظم همان قافیه درونی شعراست، یعنی کلماتی که در میانه‌های مصراع با هم قافیه شده‌اند.

توجه: با مبحث قافیه درونی به طور کامل در درس ۱۱ آشنا خواهیم شد.

به ابیات زیر از مولانا توجه کنید:

مثال:

دولت عشق آمد و من دولت پاینده شدم
زهره شیر است مرا زهره تابنده شدم
رفتم و سرمست شدم وز طرب آکنده شدم
پیش رخ زنده‌گنش کشته و افکنده شدم
شیخ نیم پیش نیم امر تو را بنده شدم
اطلس نو بافت دلم و دشمن این زنده شدم

«مرده بُدم زنده شدم گریه بُدم خنده شدم
دیده سیر است مرا جان دلیر است مرا
گفت که سرمست نه‌ای رو که از این دست نه‌ای
گفت که تو کشته نه‌ای در طرب آغشته نه‌ای
گفت که شیخی و سری پیش‌رو و راهبری
تابش جان یافت دلم و اشد و بشکافت دلم

همان‌طور که می‌بینید، شاعر برای ایجاد ریتم و آهنگ بیشتر در میان ابیات نیز از کلمات هم قافیه استفاده کرده است که به آن «قافیه درونی» یا «سجع در نظم» می‌گویند.

قافیه درونی (سجع در نظم) در یکی از چهار حالت زیر در بیت‌ها دیده می‌شود:

حالت اول	<p>قافیه — قافیه — قافیه — قافیه</p> <p>مثال: «ای یوسف خوشنام ما خوش می‌روی بر بام ما ای برشکسته جام ما ای بر دریده دام ما»</p>
حالت دوم	<p>قافیه — قافیه — قافیه</p> <p>مثال: «ای که پس از هلاک من پای نهی به خاک من از دل گور بشنوی ناله دردناک من»</p>
حالت سوم	<p>قافیه — قافیه — قافیه</p> <p>مثال: «من مانده‌ام مهجور از او بیچاره و رنجور از او گویی که نیشی دور از او در استخوانم می‌رود»</p> <p>این حالت، از بقیه حالات قافیه درونی پر تکرارتر است.</p>
حالت چهارم	<p>قافیه — قافیه</p> <p>مثال: «همره یعقوب شدم فتنه آن خوب شدم هدیه فرستد به کرم یوسف جان پیرهنم»</p>

نمونه سؤال :

(خرداد ۱۴۰۳)

ارکان سجع را در جمله زیر مشخص کنید و نوع سجع را بنویسید.
«فلان را کرم بی‌شمار است دارای عزمی است متین و طبعی کریم»

پاسخ: طرفین سجع: متین و کریم / سجع متوازن

تمرین: طرفین و نوع سجع را در عبارات زیر مشخص کنید.

- الف** الهی به لطف تو نادانم و سزای تو را ناتوانم و در بیچارگی خود سرگردانم و از نگرستن در تاریکی به فغانم.
- ب** الهی تا با تو آشنا شدم، از خلق جدا شدم، در دو جهان شیدا شدم، نهان بودم و هویدا شدم.
- ج** الهی شراب شوق در جان منصور حلاج افزون شد، آن شراب در آن نگنجید سر بیرون شد، ابلیس جرعه‌ای نیافت جاوید ملعون شد، به جرعه‌ای از آن شراب اویس قرنی میمون شد.
- د** الهی هر کس را آتش در دل است و این بیچاره آتش بر جان، و هر کس را نظر بر یار است و این بدقبال را نظر بر خویش.

پاسخ:

- الف** الهی به لطف تو نادانم و سزای تو را ناتوانم و در بیچارگی خود سرگردانم و از نگرستن در تاریکی به فغانم.
در این عبارت همه طرفین سجع نسبت به یکدیگر سجع مطرف دارند.
- ب** الهی تا با تو آشنا شدم، از خلق جدا شدم، در دو جهان شیدا شدم، نهان بودم و هویدا شدم.
در این عبارت همه طرفین سجع نسبت به یکدیگر سجع مطرف دارند.
- ج** الهی شراب شوق در جان منصور حلاج افزون شد، آن شراب در آن نگنجید سر بیرون شد، ابلیس جرعه‌ای نیافت جاوید ملعون شد، به جرعه‌ای از آن شراب اویس قرنی میمون شد.
در این عبارت همه طرفین سجع نسبت به یکدیگر سجع متوازی دارند.
- د** الهی هر کس را آتش در دل است و این بیچاره آتش بر جان، و هر کس را نظر بر یار است و این بدقبال را نظر بر خویش.
در این عبارت طرفین سجع‌ها، سجع، متوازن دارند.

سؤالات امتحان

بخش اول

سؤالات مبتنی بر مثال‌ها و تمارین کتاب

الف) جاهای خالی را با کلمات مناسب کامل کنید.

۲۲۵. به عبارتی که از سجع‌های قابل توجهی بهره‌برده است می‌گویند.
۲۲۶. آرایهٔ سجع در کلامی دیده می‌شود که حداقل دارای جمله باشد.
۲۲۷. سجع هم درست مانند قافیه در شعر است و در جملات می‌آید.
۲۲۸. ارزش موسیقایی سجع از همهٔ سجع‌ها بیشتر است.

ب) درستی یا نادرستی جملات زیر را مشخص کنید.

۲۲۹. به آهنگ برخاسته از کلمات مشخص‌شده در هر جمله سجع می‌گویند.
۲۳۰. کاربرد سجع تنها در نثر و کاربرد قافیه تنها در شعر است.
۲۳۱. برای ایجاد آرایهٔ سجع در کلام حداقل باید یک جمله وجود داشته باشد و جمله دارای فعل باشد، وگرنه آرایهٔ سجع شکل نمی‌گیرد.
۲۳۲. سجع می‌تواند در ابتدا، میانه یا انتهای جملات بیاید.

ج) گزینه‌های زیر را به موارد مربوط در ستون مقابلشان وصل کنید.

۲۳۳. هر کدام از عبارات زیر شامل کدام نوع سجع است؟ (وصل کنید).

«الف»	«ب»
الف) طالب علم عزیز است و طالب مال ذلیل.	۱- سجع متوازی
ب) اگر بهشت چون چشم و چراغ است، بی دیدار تو درد و داغ است.	۲- سجع متوازن
ج) در ایام طفولیت متعبّد و شب‌خیز بودم و مولع زهد و پرهیز.	۳- سجع مطرف

۲۳۴. هر کدام از تعاریف، توضیح کدام نوع سجع هستند؟ (وصل کنید).

«الف»	«ب»
الف) هم‌وزن هستند اما واج‌های پایانی یکسان نیست.	۱- مطرف
ب) هم‌وزن هستند و واج‌های پایانی یکسان است.	۲- متوازی
ج) هم‌وزن نیستند اما واج‌های پایانی یکسان است.	۳- متوازن

د) گزینهٔ درست را انتخاب کنید.

۲۳۵. ارزش موسیقایی سجع در کدام عبارت بیشتر است؟

- الف) الهی به شناخت تو زندگانیم، به نام تو آبادانیم.
- ب) محبت را غایت نیست از بهر آنکه محبوب را نهایت نیست.
- ج) دو چیز محال عقل است: خوردن بیش از رزق مقسوم و مردن پیش از وقت معلوم.
۲۳۶. تعداد سجع در کدام یک از ابیات زیر بیشتر است؟

- الف) محبت را غایت نیست؛ از بهر آنکه محبوب را نهایت نیست.
- ب) جوانمرد که بخورد و بدهد، به از عابد که روزه دارد و بنهد.
- ج) سِرّ عشق نهفتنی است، نه گفتنی و بساط مهر، پیمودنی است، نه نمودنی.
- د) پادشاهی او راست زببنده، خدایی او راست درخورنده، بلندی و برتری از درگاه او جوی و بس.

(خرداد ۱۴۰۳)

۲۳۷. نوع سجع در کدام یک از گزینه‌های زیر با دیگر گزینه‌ها متفاوت است؟

- الف) دوستی را که به عمری فراچنگ آرند، نشاید که به یک دم بیازارند.
 ب) الهی اگر بهشت چون چشم و چراغ است، بی دیدار تو، درد و داغ است.
 ج) محبت را غایت نیست؛ از بهر آنکه محبوب را نهایت نیست.
 د) بزرگان گفته‌اند: دولت نه به کوشیدن است؛ چاره کم جوشیدن است.

۲۳۸. سجع موجود در همه گزینه‌ها سجع متوازی است به جز _____

- الف) در ایام طفولیت متعبد و شب‌خیز بودم و مولع زهد و پرهیز.
 ب) پشت و پناه سپاه من بود، در دیده دشمنان خار و بر روی دوستان خال.
 ج) باران رحمت بی حسابش همه را رسیده، و خوان نعمت بی دریغش، همه جا کشیده.
 د) این دل‌ق موسی است مرقع و آن ریش فرعون مرصع.

۵ به سؤالات زیر پاسخ کوتاه دهید.

۲۳۹. در عبارت زیر سجع را پیدا و مشخص کنید و نوع آن را بنویسید.

«تنی چند متفق سیاحت بودند و شریک رنج راحت»

۲۴۰. ارکان «سجع» را در جمله زیر مشخص کنید و نوع سجع را بنویسید.

«فلان را کرم بی‌شمار است ... دارای عزمی است متین و طبعی کریم.»

۲۴۱. فایده و زیبایی آرایه سجع در چیست؟

۲۴۲. در عبارت زیر واژه‌های سجع را پیدا کنید و نوع آن را بنویسید.

«بزرگان گفته‌اند: دولت، نه به کوشیدن است؛ چاره کم جوشیدن است»

۶ به سؤالات زیر پاسخ کامل دهید.

۲۴۳. تعریف سجع را بنویسید.

۲۴۴. انواع سجع را بنویسید و هر کدام را به اختصار توضیح دهید.

۲۴۵. آیا می‌توان عبارت زیر را مسجع نامید؟ چرا؟

«فلان را کرم بی‌شمار است و هنر بی‌حساب، دارای عزمی است متین و طبعی کریم»

۲۴۶. در عبارت زیر کلماتی را که با یکدیگر باعث ایجاد آرایه سجع شدند، بنویسید و نوع سجع آن‌ها را مشخص کنید.

«ظاهر درویشی، جامه زنده است و موی سترده و حقیقت آن، دل زنده و نفس مرده»

۲۴۷. در متن زیر چند سجع وجود دارد؟ آن‌ها را بیابید و نوع هر یک را مشخص کنید.

«صیاد بی‌روزی، ماهی در دجله نگیرد و ماهی بی‌اجل در خشک نمیرد؛ دو چیز محال عقل است: خوردن بیش از رزق مقسوم و مردن پیش از وقت

معلوم. به نانهاده، دست نرسد و نهاده، هر کجا هست، برسد. هر که به تأدیب دنیا راه صواب نگیرد، به تعذیب عقبی گرفتار آید.»

۲۴۸. در بیت زیر کلماتی را که باعث ایجاد آرایه سجع شده‌اند، مشخص کنید و بگویید چه نوع سجع‌هایی در شعر وجود دارد؟

«من مانده‌ام مهجور از او، دیوانه و رنجور از او
 گویی که نیشی دور از او در استخوانم می‌رود»

بخش دوم

سؤالات مبتنی بر مثال‌ها و تمرین خارج از کتاب

الف) جاهای خالی را با کلمات مناسب کامل کنید.

۲۴۹. فایده سجع ایجاد موسیقی در _____ و افزایش موسیقی در _____ است.

۲۵۰. به عبارت، نثر یا شعری که سجع در آن به کار رود _____ می‌گویند.

۲۵۱. سجع یکسانی دو واژه در _____ و _____ یا هر دوی آن‌هاست.

۲۵۲. بیت زیر دارای سجع _____ و _____ است.

«من مانده‌ام مهجور از او، دیوانه و رنجور از او
 گویی که نیشی دور از او در استخوانم می‌رود»

ب) درستی یا نادرستی جملات زیر را مشخص کنید.

۲۵۳. سجع مطرف به سجعی می‌گویند که هموزن هستند اما واج‌های آخر آن‌ها یکسان نیست.

۲۵۴. جمله زیر دارای سجع متوازی است.

«آدمی را اگر شیر و پلنگ بدرد، بهتر از آن است که با احمق به سر ببرد.»

۲۵۵. بیشتر کاربرد سجع داخل نثر است و در شعر کاربرد کمتری دارد.

۲۵۶. در جمله زیر سجع وجود ندارد.

«مال از بهر آسایش عمر است، نه عمر از بهر گرد کردن مال»

ج) گزینه‌های زیر را به موارد مربوط در ستون مقابلشان وصل کنید.

۲۵۷. هر کدام از ابیات و عبارات زیر شامل کدام نوع سجع است؟ (وصل کنید).

«الف»	«ب»
الف) با چشم پر نیرنگ او، حافظ مکن آهنگ او	۱- سجع متوازی
ب) قسمتم بود بی‌دهان باشم، تکه‌های بزرگ نان باشم	۲- سجع متوازن
ج) آن که به جمال عقل محبوب است، خود به نزدیک اهل بصیرت معذور باشد.	۳- سجع مطرف

۲۵۸. هر کدام از عبارات مسجع را به توضیحات مربوط خود وصل کنید.

«الف»	«ب»
الف) الهی، در راهم و به همراه درد و آهم، آهم ده و راهم ده.	۱- سجعی که دو کلمه آن تنها با یکدیگر هموزن هستند.
ب) الهی، آدم شب کور کجا و عبد شکور کجا؟ که شب کور شکور نباشد.	۲- کامل‌ترین نوع سجع با ارزش موسیقایی بالاتر نسبت به بقیه سجع‌ها.
ج) الهی، شکر که عمری مرا شاکر خود و همچنین حامد خودت قرار دادی.	۳- سجعی که در آن حروف آخر واژگان با یکدیگر برابر است.

د) گزینه درست را انتخاب کنید.

۲۵۹. سجع در کدام یک از گزینه‌های زیر ارزش موسیقایی بالاتری دارد؟

- الف) الهی روزم را چو شبم روحانی گردان و شبم را چون روز نورانی.
- ب) الهی به حق خودت حضورم ده و از جمال آفتاب آفرینت نورم ده.
- ج) هر نفسی که فرو می‌رود ممدّ حیات است و چون برمی‌آید مفرّح ذات.
- د) الهی شکر که از تقلید رستم و به تحقیق پیوستم.

۲۶۰. در کدام یک از گزینه‌های زیر، تمام سجع‌های موجود در شعر سجع متوازی هستند؟

- الف) در رفتن جان از بدن گویند هر نوعی سخن
- ب) با آن همه بیداد او وین سرو بی بنیاد او
- ج) صبر از وصال یار من برگشتن از دلدار من
- د) او می‌رود دامن‌کشان من زهر تنهایی چشان

۲۶۱. با انتخاب کدام کلمه با ارزش‌ترین نوع سجع در متن زیر شکل می‌گیرد؟

- «الهی حاصل یک عمر درس و بحثم این شد که دنیا را _____ است و انسان را سامانی.»
- الف) جانی
 - ب) جاودانی
 - ج) پایانی
 - د) نهایی

ه) به سؤالات زیر پاسخ کوتاه دهید.

۲۶۲. سجع‌های موجود در متن زیر را مشخص کنید و نوع آن را بنویسید.

«ارادت بی چون، یکی را از تخت شاهی فروآرد و دیگری را در شکم ماهی نکو دارد.»

۲۶۳. آیا در بیت زیر آرایه سجع وجود دارد؟ اگر بله، کلمات آن را مشخص کنید و نوع آن را بنویسید.

«چه شود که راه یابد سوی آب تشنه‌کامی / چه شود که لب تو کام‌جویی»

۲۶۴. در بیت زیر کلماتی را که باعث ایجاد آرایه سجع شده‌اند، مشخص کنید و نوع آن را بنویسید.

«به ره تو بس که نالم، ز غم تو بس که مویم / شده‌ام ز ناله نالی، شده‌ام ز مویه مویی»

و به سؤالات زیر پاسخ کامل دهید.

۲۶۵. در عبارت زیر تمام کلماتی را که با یکدیگر سجع دارند مشخص کنید و نوع آن را نیز بنویسید.
«الهی یکی نان دارد و دندان ندارد، و یکی جان دارد و جانان ندارد؛ شکر که چون منی هم این دارد و هم آن دارد.»
۲۶۶. در عبارت زیر سجع‌ها را بیابید، نوع آن‌ها را مشخص کنید و ارزش موسیقایی هر کدام از آن‌ها را بگویید.
«بخت بلندت یار بود و چشم بخت بیدار، که به صحبت پیری افتاد؛ و آنکه از جمال عقل محجوب است، خود به نزدیک اهل بصیرت معذور باشد.»
۲۶۷. در بیت زیر سجع‌ها را بیابید، نوع آن‌ها را مشخص کنید و ارزش موسیقایی هر کدام از آن‌ها را بگویید.
«دلبر که جان فرسود از او، کام دلم نگشود از او
نومید نتوان بود از او، باشد که دل‌داری کند.»

۲۰+ سؤالات ۲۰ساز

۲۶۸. کدام یک از ابیات زیر مسجع نیست؟

- الف) همه آهوان صحرا، سر خود نهاده بر کف
 ب) خاک زندان سختگیران است، مرگ آزادی اسیران است
 ج) در پیله باز پیله تنیدم من، هی پیله دور پیله کشیدم من
 د) اول به بانگ نای و نی، آرد به دل پیغام وی

به امید آنکه روزی، به شکار خواهی آمد
مرگِ خویشان خود به من آموخت، که به خاک احترام بگذارم
آزادی از درون به درون می‌رفت، دیوارهای من در من بودند
وانگه به یک پیمان می، با من وفاداری کند

۲۶۹. در بیت زیر کلماتی را که باعث ایجاد آرایه سجع شده‌اند مشخص کنید و نوع آن‌ها را بنویسید.

«گنجشک‌های ساده خوشحالی من با هوای آبی و نمناکم
بارتفاع روشن و غمناکم عمری است آسمان شما هستم»

۲۷۰. در بیت زیر کلماتی را که باعث ایجاد آرایه سجع شده‌اند مشخص کنید و نوع آن‌ها را بنویسید.

«چون من گدای بی نشان، مشکل بود یاری چنان
سلطان کجا عیش نهان، با رند بازاری کند؟»

۲۷۱. تفاوت آرایه سجع با آرایه جناس ناقص را بنویسید.

۲۷۲. تفاوت آرایه سجع با قافیه را بنویسید.

۲۷۳. آیا ممکن است در یک بیت یا دو جمله تمام کلمات با یکدیگر سجع داشته باشند؟ توضیح دهید.

۲۷۴. در عبارت زیر سجع‌ها را بیابید و نوع آن‌ها را مشخص کنید.

«معمار حرف‌های تو بودیم، چیدیم برج سر به هوا را، تا حس کنیم دست خدا را، زیرا کسی نگفت که باید هنگام وصل آجر آخر از روی داربست بیفتیم؛ روزی هزار بار بگو آب، روزی هزار بار بگو نان، مادرا! مرا ببر به دبستان، تا روی شاخه‌های جوانم، گنجشک‌های تو دهانم، روزی هزار بار بمیرند.»

خودارزیابی

۱ در اشعار و جمله‌های زیر، سجع را بیابید.

• بزرگان گفته‌اند: دولت، نه به کوشیدن است؛ چاره کم جوشیدن است.

پاسخ کوشیدن و جوشیدن: سجع متوازی

• الهی به شناخت تو زندگانیم، به نام تو آبادانیم، به یاد تو شادانیم و به یافت تو ناتوانیم.

پاسخ زندگانیم و آبادانیم: سجع مطرف / شادانیم و ناتوانیم: سجع مطرف

• سبز عشق، نهفتنی است نه گفتنی و بساط مهر، پیمودنی است نه نمودنی.

پاسخ نهفتنی و گفتنی: سجع مطرف / پیمودنی و نمودنی: سجع متوازی

• من مانده‌ام مهجور از او، دیوانه و رنجور از او

پاسخ مهجور و رنجور: سجع متوازی / مهجور و رنجور و دور: سجع مطرف

۲ عبارت زیر را می‌توان مسجع نامید؟ دلیل خود را بنویسید.

پادشاهی او راست زبینه، خدایی او راست درخورنده، بلندی و برتری از درگاه او جوی و بس.

پاسخ بله، زیرا واژه‌های «زبینه» و «درخورنده» در پایان دو جمله، سجع مطرف‌اند.

۳ در عبارت زیر، واژه‌های سجع کدام‌اند؟ وجه اشتراک آن‌ها را بنویسید.

تنی چند متفق سیاحت بودند و شریک رنج راحت.

پاسخ «سیاحت» و «راحت»، در واج‌های پایانی مشترک هستند. (سجع مطرف)

سعدی

خواجه عبدالله

مقامات حمیدی

سعدی

جهانگشای جوینی

گلستان سعدی

تحلیل نظم و نثر

مشاوره: در پایان فصل دوم، به مهم‌ترین متون نظم و نثر کتاب درسی در درس ۱ تا ۶ پرداختیم، در این بخش نیز مهم‌ترین متون نظم و نثر کتاب درسی در درس ۷ تا ۱۲ را در سه قلمرو زبانی، ادبی و فکری بررسی می‌کنیم. توجه به این متون می‌تواند زمینه‌ساز کسب نمره‌ای عالی در قسمت «تحلیل نظم و نثر» امتحان نهایی باشد.

الف) مهم‌ترین متون منظوم کتاب درسی:

۱ «مهتری گربه کام شیر در است
یا بزرگی و عز و نعمت و جاه
شو خطر کن ز کام شیر بجوی
یا چو مردانت مرگ رویاروی»

قلمرو زبانی	۱ به کاربردن ۲ حرف اضافه برای یک متمم (به کام شیر در) ۲ حضور لغات کهن: مهتری (بزرگی و سروری) ۳ کاربرد افعال کهن: شو (برو) ۴ جهش ضمیر (ت مردانت (یا چو مردان مرگ رویاروی تو می‌شود). مضاف‌الیه
قلمرو ادبی	وجود تشبیه: چو مردان
قلمرو فکری	پرداختن به مفهوم «خطر کردن برای به دست آوردن بزرگی و سروری»
نام شاعر	حنظله بادغیسی
وزن	فاعلاتن مفاعلهن فعلمن
توضیحات بیشتر	• ابیات در سبک «خراسانی» سروده شده‌اند. • ابیات با بیت زیر قرابت معنایی دارند: «گر من از خار بترسم نبرم دامن گل کام در کام نهنگ است بیا بد طلبید»

۲ «گل بخندید و باغ شد پدرام
چون بناگوش نیکوان شد باغ
همچو لوح زمردین گشته است
گل سوری به دست باد بهار
که تو را با من ار مناظره ایست
ای خوشایین جهان، بدین هنگام
از گل سیب و از گل بادام
دشت همچون صحیفه‌ای ز رخام
سوی باده همی دهد پیغام
من به باغ آمدم به باغ خُرام»

قلمرو زبانی	۱ زبان ساده ۲ وجود لغات مهجور و کهن: رخام (سنگ مرمر) - گل سوری: گل سرخ ۳ به کار بردن «همی» قبل فعل
قلمرو ادبی	۱ قالب: قصیده ۲ وجود استعاره: خندیدن گل - پیغام دادن گل ۳ وجود تشبیه: باغ مثل بناگوش نیکوان شد / دشتی که مثل سنگ مرمر سفید بود، مثل لوحی زمردین و سبز رنگ شده است.
قلمرو فکری	پرداختن به مفاهیم و تصاویر «فرار رسیدن بهار و رفتن زمستان»، «طبیعت گرایی»، «لذت بخش بودن نوشیدن شراب در بهار»
نام شاعر	فرخی سیستانی
وزن	فاعلاتن مفاعلهن فعلمن (در ابتدای بعضی مصراع‌ها «فاعلاتن» به جای «فاعلاتن» آمده است که در سال دوازدهم با آن آشنا می‌شویم).
توضیحات بیشتر	این شعر در سبک «خراسانی» سروده شده است.

«مرا بسود و فروریخت هر چه دندان بود
سپید سیم زده بود و درز و مرجان بود
یکی نماند کنون زان همه، بسود و بریخت
نه نحس کیوان بود و نه روزگار دراز
همیشه شاد و ندانستمی که غم چه بود
تورودکی را، ای ماهرو، کنون بینی
بدان زمانه ندیدی که در جهان رفتی
شد آن زمانه که شعرش همه جهان بنوشت
کنون زمانه دگر گشت و من دگر گشتم

نبود دندان، لا، بل چراغ تابان بود
ستاره سحری بود و قطره باران بود
چه نحس بود! همانا که نحس کیوان بود
چه بود؟ منت بگویم: قضای یزدان بود...
دلیم نشاط و طرب را فراخ میدان بود
بدان زمانه ندیدی که این چنینان بود
سرودگویان، گویی هزارستان بود
شد آن زمانه که او شاعر خراسان بود
عصا بیار که وقت عصا و انبان بود»

۱ سادگی زبان	قلمرو زبانی
۲ وجود افعال کهن: بسود (ساییده شد) - ندانستمی (نمی دانستم) - شد (رفت) - بنوشت (درنوردید)	
۳ به کار بردن «را» در معنای حرف اضافه «برای» در عبارت «دلیم نشاط و طرب را فراخ میدان بود»	
۴ جهش ضمیر در عبارت «منت بگویم = من به تو بگویم»	
۱ قالب: قصیده ۲ فراوانی تشبیه های حسی: دندان مثل چراغ بود - دندانم مثل در بود - دندانم مثل مرجان بود - دندانم مثل ستاره سحری بود - دندانم مثل قطره باران بود - ماهرو - گویی هزارستان بود	قلمرو ادبی
پرداختن به مفهوم «پیر شدن و رفتن شکوه جوانی» معنی بیت «۱»: هر چه دندان داشتم ساییده شد و فروریخت. دندان نبود بلکه آن ها مانند چراغ تابان بودند. معنی بیت «۲»: دندان های من مانند نقره بود و همچون مروارید و مرجان بود. مانند ستاره سحری و قطره باران بود. معنی بیت «۳»: یکی از آن دندان ها نماند. همه ساییده شدند و ریختند. چه نحس بود. همان که این نحسی از ستاره زحل بود. معنی بیت «۴»: نه نحسی زحل و نه نحسی روزگار بود. به تو می گویم که این سرنوشتی بود که خداوند برای ما رقم زده بود. معنی بیت «۵»: من همیشه شاد بودم و نمی دانستم که غم چیست. دلم همیشه آماده شادی و جشن بود. معنی بیت «۶»: ای زیبارو تورودکی را امروز می بینی بدان زمان که جوان بود او را ندیده ای. معنی بیت «۷»: آن زمانه ای که مانند بلبل سرود می خواند و راه می رفت او را ندیده ای. معنی بیت «۸»: زمانه ای که شعرش در همه جهان پیچیده بود گذشت. زمانی که رودکی شاعر خراسان بود به پایان رسید. معنی بیت «۹»: امروز زمانه تغییر کرده است و من نیز عوض شده ام. من پیر شده ام و باید برایم عصا و کیسه ای بزرگ (منظور کفن) بیاورند.	قلمرو فکری
رودکی	نام شاعر
مفاعیلن فاعلاتن مفاعیلن فاعلن	وزن

«ما ز بالاییم و بالا می روییم

ما ز دریاییم و دریا می روییم»

۱ سادگی زبان	قلمرو زبانی
۲ نبود لغت عربی	
۳ کوتاهی جملات	
۱ وجود استعاره: دریا (عالم بالا)	قلمرو ادبی
۲ وجود تلمیح: اشاره به بازگشت به اصل (کل شی یرجع الی اصله)	
۳ وجود ترصیع: تقابل سجع های متوازی	
پرداختن به مفهوم «بازگشت به اصل»	قلمرو فکری
مولانا	نام شاعر
فاعلاتن فاعلاتن فاعلن	وزن

پاسخ سؤالات درس ۵

- ۱۷۹. وزن
- ۱۸۰. رکن
- ۱۸۱. واج
- ۱۸۲. حرف

۱۸۳. نادرست کوچک‌ترین واحد آوایی زبان «واج» است.

۱۸۴. درست

۱۸۵. درست

۱۸۶. نادرست در زبان فارسی ۲۹ واج وجود دارد.

۱۸۷. نادرست در زبان فارسی هیچ واژه‌ای با مصوت آغاز نمی‌شود.

۱۸۸. الف) دل ب) آه ج) دست

۱۸۹. الف) مصوت ب) صامت

۱۹۰. الف) دل انگیزی ب) هوشمندی ج) مؤذن

۱۹۱. گزینه «ج» بیت این گزینه دارای ۱۲ هجای کوتاه است، گزینه «الف» و «د» هر کدام ۸ هجای کوتاه و گزینه «ب» ۶ هجای کوتاه دارد.

۱۹۲. گزینه «ج» مقابل

۱۹۳. گزینه «د» از چهار بار تکرار «- - - U» تشکیل شده است.

۱۹۴. گزینه «الف» در این گزینه تمام کلمات با هجای کشیده ساخته شده‌اند. در دیگر گزینه‌ها کلمات «یا» «مو» «سر» هجای بلند هستند.

۱۹۵. الف) ک م نیل جا ب) ا می دی

ج) گ ر و م د) - - UU

ه) - - UU و) - UU

۱۹۶. این بیت دارای ۶ رکن و هر مصراع دارای ۳ رکن است.

«- UU / - - UU / - - UU»

۱۹۷. وزن - خیال - عاطفه

۱۹۸. ۱) صامت + مصوت کوتاه + صامت / مثال: گل، سر، دل و...

۲) صامت + مصوت بلند / مثال: یا، مو، سی و...

۱۹۹. ۱) صامت + مصوت کوتاه + دو صامت / مثال: بُرد، سبزه، دَست و...

۲) صامت + مصوت بلند + یک یا دو صامت / مثال: آب، دوست، سیب و...

۲۰۰. باید تمرین‌های شنیداری خود را بیشتر کنیم تا سواد شنیداری و هوش موسیقایی خود را پرورش دهیم.

۲۰۱. ۱) زمانی که تعداد هجاهای آن‌ها با هم برابر باشد.

۲) زمانی که هجای کوتاه و بلند آن‌ها مقابل یکدیگر قرار بگیرند.

۲۰۲. «ن»

۲۰۳. همزه

۲۰۴. سه

۲۰۵. هشت

۲۰۶. درست

۲۰۷. نادرست ۶ مصوت و ۲۳ صامت

۲۰۸. درست

۲۰۹. درست

۲۱۰. الف) امان از داستان عشق و فرجام غم‌آلودش...

غ	ما	لو	دش
-	-	-	U

ب) دلم گرفته برایت زبان ساده عشق است...

د	ل	م	گ	ر	ف	ت	ب	ر	ا	ی	ت	ز	ب	ا	ن	س	ا	د	د	ی	ع	ش	ق	س	ت	
س	ل	ی	س	د	ب	گ	و	ی	م	د	ل	م	گ	ر	ف	ت	ب	ر	ا	ی	ت	ز	ب	ا	ن	س
-	-	U	U	-	U	-	U	-	-	U	U	-	-	U	U	-	-	U	U	-	-	U	U	-	-	

۲۱۱. الف) - - - U / - - - U / - - - U / - - - U ب) U - UU / U - UU / - U - - - U / - U - - - U

ج) - - - U / - - - U / - - - U / - - - U د) UU - U / - U - - - U / - U - - - U

۲۱۲. گزینه «ج» در این گزینه مصراع اول دارای ۳ رکن و مصراع دوم دارای چهار رکن است و تساوی بین مصراع‌ها برقرار نیست.

۲۱۳. گزینه «الف» این بیت از تکرار چهار بار «- - - U» تشکیل شده است.

۲۱۴. گزینه «د» علائم هجایی این گزینه و بیت صورت سؤال: - - - U / - - - U / - - - U / - - - U

۲۱۵. این بیت در کل دارای ۸ هجای کوتاه و هر مصراع دارای ۴ هجای کوتاه است.

جداسازی درست هجاهای: «- U / - - U / - - U / - - U»

۲۱۶. در صورتی که پیش از «ن» ساکن بیاید.

۲۱۷. ما برای جداسازی هجاهای هر هجا را همان طوری که می‌خوانیم می‌نویسیم تا در شمارش واج‌ها دچار مشکل نشویم.

مثال: تو: ت / خواهر: خا هر / و...

۲۱۸.

س	ر	ف	را	ز	م	گ	ن	ش	بی	در	و	ص	ل	خ	د	ای	نا	ز	ن
تا	م	ن	و	ر	گ	ر	د	ز	دی	دا	ز	تی	وا	ن	م	چ	ش	م	ع
-	-	U	-	-	U	-	-	U	-	-	U	-	-	U	-	-	U	-	-

۲۱۹. هجاهای زبان فارسی به سه دسته تقسیم می‌شوند:

۱) کوتاه: چو (چ)، تو (ت) و...

۲) بلند: دل، مو و...

۳) کشیده: مست، درد و...

۲۲۰.

چ	ن	پ	ر	ک	ی	ی	خ	ب	س	ت	پ	ر	ز	ح	س	ر	ت	می	ما
د	ل	بی	ت	چ	ش	ب	ها	ی	د	را	زی	ک	ش	گ	س	ت	س	ت	س
-	-	U	U	-	-	U	U	-	-	U	U	-	-	U	U	-	-	U	U

۲۲۱. گزینه «د» این بیت دارای «۱۵» هجاست و ابیات دیگر دارای «۱۴» هجا هستند.

۲۲۲. این بیت دارای «۱۶» هجا و «۴» رکن است.

۲۴۳. سجع متوازن: هم وزن هستند اما واج‌های پایانی آن‌ها یکسان نیست. ۲۴۵. بله؛ زیرا هر عبارتی که دارای آرایه سجع باشد را می‌توان مسجع نامید، و در این عبارت کلمات «بی‌شمار و بی‌حساب» و همچنین کلمات «متین و کریم» با یکدیگر سجع متوازن به وجود آورده‌اند.

۲۴۶. در این عبارت کلمات «زنده، سترده، زنده و مرده» باعث ایجاد آرایه سجع مطرف و متوازی شده‌اند.

۲۴۷. سجع اول: «نگیرد و نمیرد» ← متوازی

سجع دوم: «مقسوم و معلوم» ← متوازی

سجع سوم: «دست و هست» ← متوازی

سجع چهارم: «نرسد و برسد» ← متوازی

سجع پنجم: «دنیا و عقبا» ← متوازی

سجع ششم: «تأذیب و تهذیب» ← سجع متوازی

۲۴۸. در این بیت کلمات «مهجور، رنجور و دور» باعث ایجاد آرایه سجع متوازی و مطرف شده‌اند.

۲۴۹. نثر - شعر

۲۵۰. مسجع

۲۵۱. واج‌های پایانی - وزن

۲۵۲. متوازی - مطرف

۲۵۳. نادرست این تعریف برای سجع «متوازن» است نه سجع مطرف.

۲۵۴. درست

۲۵۵. درست

۲۵۶. نادرست در این جمله کلمات «عمر و مال» با یکدیگر سجع متوازن دارند.

۲۵۷. الف) متوازی ب) مطرف ج) متوازن

۲۵۸. الف) کامل‌ترین نوع سجع با ارزش موسیقایی بالاتر نسبت به بقیه سجع‌ها ب) سجعی که در آن حروف آخر واژگان با یکدیگر برابر است. ج) سجعی که دو کلمه آن با یکدیگر هم وزن هستند.

۲۵۹. گزینه «الف» در این گزینه کلمات «روحانی و نورانی» با یکدیگر سجع متوازی دارند و سجع متوازی نسبت به بقیه سجع‌ها ارزش موسیقایی بالاتری دارد.

۲۶۰. گزینه «د» کلمات «کشان، چشان و نشان» در این بیت با یکدیگر سجع متوازی دارند.

۲۶۱. گزینه «ج» کامل‌ترین نوع سجع، سجع متوازی است که برای ایجاد آن در این جمله گزینه «ج» بهترین گزینه است:

«پایانی» و «سامانی»

۲۶۲. «شاهی و ماهی» سجع متوازی

«فروارد و نکو دارد» سجع متوازی

۲۶۳. بله؛ میان کلمات «یابد و جوید» سجع متوازی وجود دارد.

۲۶۴. سجع اول: «نال و مویم» سجع متوازی

سجع دوم: «نالی و مویی» سجع متوازی

۲۲۳. این بیت دارای ۱۷ مصوت بلند است.

«تو تنها می‌توانی آخرین در مان من باشی»

و بی‌شک دیگران بیهوده می‌جویند تسکینم»

۲۲۴.

ک	ش	ش	ک	ع	ش	ق	د	ا	ز	ن	گ	د	ا	ز	د	ت	ب	د	ن	س
ب	چ	ن	ا	ز	گ	ر	ن	یا	ی	ب	م	ز	ا	ر	خ	ا	ه	یا	م	د
-	-	U	-	U	-	U	U	-	-	U	-	U	-	U	-	U	-	U	-	U

پاسخ سوالات درس ۶

۲۲۵. مسجع

۲۲۶. دو

۲۲۷. پایان

۲۲۸. متوازی

۲۲۹. درست

۲۳۰. نادرست سجع هم در نثر کاربرد دارد و هم در شعر.

۲۳۱. نادرست برای ایجاد سجع حداقل باید دو جمله وجود داشته باشد.

۲۳۲. نادرست سجع نمی‌تواند در ابتدا و میانه جمله بیاید و تنها در پایان جملات می‌آید. (مثل قافیه در شعر که در انتهای مصراع‌ها می‌آید.)

۲۳۳. الف) متوازن (عزیز و ذلیل)

ب) مطرف (چراغ و داغ)

ج) متوازی (شب خیز و پرهیز)

۲۳۴. الف) متوازن ب) متوازی ج) مطرف

۲۳۵. گزینه «ج» مقسوم و معلوم (سجع متوازی)

★ توجه: باید دقت داشت که با ارزش‌ترین نوع سجع، سجع متوازی است.

۲۳۶. گزینه «ج» در این گزینه دو سجع و در گزینه‌های دیگر تنها یک سجع وجود دارد.

۲۳۷. گزینه «د» سجع در این گزینه سجع متوازی و در گزینه‌های دیگر سجع مطرف است.

۲۳۸. گزینه «ب» در این گزینه کلمات «خار» و «خال» سجع متوازن هستند.

۲۳۹. در این عبارت کلمات «سیاحت» و «راحت» با یکدیگر سجع مطرف دارند.

۲۴۰. متین و کریم / سجع متوازن

۲۴۱. ایجاد موسیقی در نثر و افزایش موسیقی در شعر.

۲۴۲. در این عبارت کلمات «کوشیدن و جوشیدن» با یکدیگر سجع متوازی دارند.

۲۴۳. سجع یکسانی دو واژه در واج یا واج‌های پایانی و وزن یا هر دوی آن‌هاست.

۲۴۴. ۱) سجع متوازی: هم وزن هستند و واج‌های پایانی آن‌ها یکی است.

۲) سجع مطرف: هم وزن نیستند اما واج‌های پایانی آن‌ها یکی است.

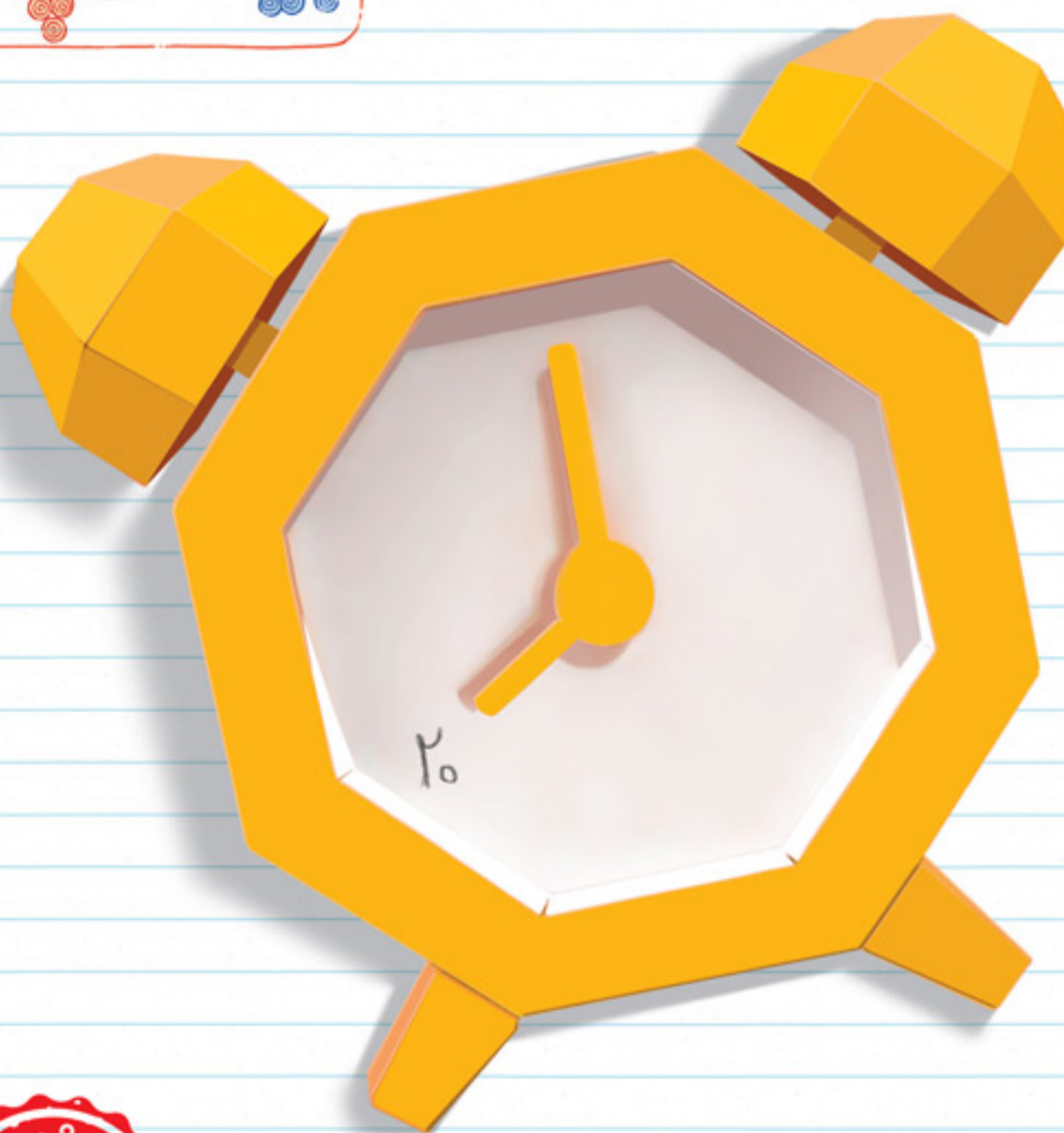

علوم و فنون ادبی ۱

کاربرگی امتحانی

از خود امتحان بگیر!

مجموعه کتاب‌های
پیریت پیک

؟ امتحان شامل:

؟ امتحان فصل به فصل در سطح سوالات نهایی

؟ امتحان شبیه‌ساز نهایی نوبت اول و دوم

؟ امتحان نهایی اخیر

• پاسخ‌نامه تشریحی به همراه ریزبارم و نکات آموزشی و مشاوره‌ای

باسمه تعالی

امتحان ۸: پایان سال

	سؤالات شبیه‌ساز نهایی		رشته: ادبیات و علوم انسانی - علوم و معارف اسلامی
	ساعت شروع: ۱۰ صبح	مدت امتحان: ۱۰۰ دقیقه	
تعداد صفحه: ۴	تاریخ امتحان:	نام و نام خانوادگی:	سؤالات درس: علوم و فنون ادبی (۱)

ردیف	سؤالات	صفحه ۱ از ۴	نمره
------	--------	-------------	------

	تاریخ ادبیات (۲ نمره)		
۰/۵	جاهای خالی را با واژگان مناسب پر کنید. الف) _____ برای ایجاد حکومت مستقل و تضعیف بغداد زبان فارسی دری را زبان رسمی اعلام کرد. ب) منوچهری، _____ و عنصری هر سه در اواخر عهد سامانی تربیت یافته بودند.		۱
۰/۵	نقش امرای سامانی در ترویج ترکیبی تازه از هویت فرهنگی را بنویسید.		۲
۰/۵	پاسخ درست را علامت بزنید. ۱) از کتب نثر سامانی: ☐ الف) التفهیم ☐ ب) مقامات حمیدی ۲) از کتب سده پنجم و ششم ☐ الف) شاهنامه ابومنصوری ☐ ب) چهارمقاله		۳
۰/۲۵	درستی و نادرستی عبارت زیر را مشخص کنید. تا حدود نیمه دوم قرن پنجم و آغاز قرن ششم شعر پارسی همچنان تحت تأثیر سبک دوره غزنوی و سلجوقی بود. ☐ درست ☐ نادرست		۴
۰/۲۵	چه کسی ادامه دهنده راه «به کمال رساننده نثر موزون» است؟		۵
	سبک‌شناسی (۲ نمره)		
۰/۲۵	بر بنیاد تقسیم‌بندی بهار و با توجه به دوره‌های تاریخی، نثر فارسی به ترتیب به چه صورتی طبقه‌بندی می‌شود؟ ☐ الف) در ۵ دسته طبقه‌بندی می‌شود و دوره ساده‌نویسی، آخرین دوره این طبقه‌بندی است. ☐ ب) در ۶ دسته طبقه‌بندی می‌شود و این طبقه‌بندی با دوره سامانی آغاز و با دوره بازگشت ادبی پایان می‌پذیرد. ☐ ج) در ۶ دسته طبقه‌بندی می‌شود و دوره سبک عراقی (نثر مصنوع)، چهارمین دوره این طبقه‌بندی است. ☐ د) در ۵ دسته طبقه‌بندی می‌شود و دوره غزنوی و سلجوقی اول، دومین دوره این طبقه‌بندی است.		۶
۰/۲۵	چند مورد از موارد زیر درباره سبک‌شناسی دوره اول درست است؟ ☐ الف) سبک دوره سلجوقی را باید بینابین نام نهاد. ☐ ب) به سبک خراسانی سبک سامانی نیز می‌گویند. ☐ ج) فردوسی، ناصر خسرو و باذل مشهدی از شعرای سبک خراسانی هستند. ☐ د) سبک خراسانی برحسب زمان به دو سبک فرعی تقسیم می‌شود. ☐ ه) نخستین آثار نظم زبان فارسی بعد از اسلام ابتدا در سیستان و سپس در خراسان بزرگ پدید آمد.		۷
۰/۵	کدام یک از قسمت‌های مشخص شده نادرست است؟ درست آن را بنویسید. «سبک در نیمه دوم قرن پنجم تا اوایل قرن هفتم متحول شد و عمدتاً با شیوه شاعری قبل آن متمایز گردید و کم‌کم مقدمه ظهور سبک عراقی در شعر فارسی فراهم آمد.» ۱ ۲ ۳ ۴		۸
۰/۲۵	کدام گزینه، طبقه‌بندی سبکی براساس نظریه ارسطو نیست؟ ☐ الف) براساس هدف (مانند سبک تعلیمی، فکاهی) ☐ ب) براساس شهرت اثر (مانند شاهنامه که شهره جهانیان است).		۹
۰/۷۵	درستی یا نادرستی عبارات زیر را مشخص کنید. الف) از مضامین شعر شاعران سده پنجم و ششم، می‌توان به بدبینی شاعران نسبت به دنیا و بریدن از آن اشاره کرد. ☐ درست ☐ نادرست ب) براساس نظریه ارسطو طبقه‌بندی شعر براساس محیط جغرافیایی یا براساس موضوع و نوع است. ☐ درست ☐ نادرست ج) در سده پنجم و ششم گسترش عرفان و تصوف همچنین شکل‌گیری دولت سلجوقی سبب توجه نویسندگان به فارسی‌نویسی شد. ☐ درست ☐ نادرست		۱۰
«ادامه سؤالات در صفحه دوم»			

باسمه تعالی

امتحان ۸: پایان سال

	سؤالات شبیه‌ساز نهایی		رشته: ادبیات و علوم انسانی - علوم و معارف اسلامی
	ساعت شروع: ۱۰ صبح	مدت امتحان: ۱۰۰ دقیقه	
تعداد صفحه: ۴	تاریخ امتحان:	نام و نام خانوادگی:	سؤالات درس: علوم و فنون ادبی (۱)

ردیف	سؤالات	صفحه ۲ از ۴	نمره
------	--------	-------------	------

۵/۰	<p>موسیقی شعر (۶ نمره)</p> <p>درستی یا نادرستی عبارت‌های زیر را مشخص کنید.</p> <p>الف) هجای پایانی اوزان شعر فارسی، همیشه کشیده است.</p> <p>ب) به مشخص کردن هجاهای شعر، تقطیع هجایی می‌گویند.</p> <p>درست ☐ نادرست ☐</p> <p>درست ☐ نادرست ☐</p>	۱۱
۵/۰	<p>واژه «کارآموده» را یک بار با حذف همزه و یک بار بدون حذف همزه بنویسید و علامت‌های هجایی آن را مشخص کنید.</p>	۱۲
۱	<p>با توجه به بیت «بنمای رخ که باغ و گلستانم آرزوست / بگشای لب که قند فراوانم آرزوست»</p> <p>الف) کلمات قافیه را بنویسید.</p> <p>ب) ردیف کدام کلمات است؟</p> <p>ج) قافیه طبق کدام قاعده است؟</p> <p>د) حرف روی را مشخص نمایید.</p>	۱۳
۱	<p>بیت‌های زیر را از نظر وزن، حس و حال و فضای عاطفی بررسی کنید.</p> <p>الف) ای نفس خرم باد صبا / از بر یار آمده‌ای مرحبا</p> <p>ب) یی تا همه دست نیکی بریم / جهان جهان را به بد نسپریم</p>	۱۴
۵/۱	<p>بیت زیر را به هجاهای تشکیل دهنده آن تقطیع کنید سپس هر هجا را با علامت خاص آن بنویسید.</p> <p>«آینه ار نقش تو بنمود راست / خود شکن آینه شکستن خطاست»</p>	۱۵
۵/۰	<p>برای کاربردهای گوناگون (صامت، مصوت) واج «و» نمونه‌ای ذکر کنید.</p>	۱۶
۲۵/۰	<p>در کدام گزینه «عیب قافیه» دیده نمی‌شود؟</p> <p>الف) ☐ نقش‌هایی کاندرا این گرمابه‌هاست</p> <p>ب) ☐ برخیز که شمع است و شراب است و من و تو</p> <p>ج) ☐ کس نیست که تا بر وطن خود گرید</p> <p>د) ☐ ز بن خشکند این سبزه‌گیاهانی که می‌بینی</p> <p>از برون جامه همچون جامه‌هاست / آواز خروس سحری خاست ز هر سو</p> <p>بر حال تباه مردم بد گرید / معمر از دروند این جوانانی که می‌بینی</p>	۱۷
۲۵/۰	<p>در کدام گزینه قافیه درونی براساس قاعده «۱» و تبصره است؟</p> <p>الف) ☐ چو در اسرار درآیی کندت روح سقایی</p> <p>ب) ☐ همه آهنگ لقاکن خمش و صیدرهاکن</p> <p>به فلک غلغله افتد ز هیاهوی و خروشت / به خموشیت میسر شود این صید و حوشت</p>	۱۸
۲۵/۰	<p>با توجه به الگوی زیر، یک واژه بنویسید.</p> <p>--UU</p>	۱۹
۲۵/۰	<p>در کدام یک از واژه‌های زیر مصوت بلند «ی» باید همواره کوتاه در نظر گرفته شود؟</p> <p>الف) ☐ سیاست</p> <p>ب) ☐ سیب</p> <p>ج) ☐ سلیم</p>	۲۰
۱	<p>زیبایی‌شناسی (۶ نمره)</p> <p>بیت زیر موازنه است یا ترصیع؟ چرا؟ (تعداد سجع‌های متوازی و متوازن را بنویسید.)</p> <p>«تیر بلای او را جز دل هدف نباشد / تیغ جفای او را جز جان سپر نباشد»</p>	۲۱
«ادامه سؤالات در صفحه سوم»		

امتحان ۸: پایان سال

سوالات شبیه‌ساز نهایی

رشته: ادبیات و علوم انسانی - علوم و معارف اسلامی	پایه: دهم دوره دوم متوسطه	مدت امتحان: ۱۰۰ دقیقه	ساعت شروع: ۱۰ صبح
سوالات درس: علوم و فنون ادبی (۱)	نام و نام خانوادگی:	تاریخ امتحان:	تعداد صفحه: ۴

ردیف	سوالات	صفحه ۳ از ۴	نمره
------	--------	-------------	------

۲۲	در کدام ابیات ۲ نوع سجع دیده می‌شود؟ ☐ الف) الا ای ماه کنعانی برآ زین چاه ظلمانی ☐ ب) حکیمان در ره جانان ز برهاند سرگردان ☐ ج) گرت باشد چو اسکندر هوای عالم دیگر ☐ د) تعالی‌الله چه روی است آن ز حسنش عقل سرگردان	به مصر عالم جان شو نشین آنجا به سلطانی نیابی لذت وجدان ز حکمت‌های یونانی مرو با خضر پیغمبر نه مرد آب حیوانی ملک در ذات او حیران کند اقرار نادانی	۰/۵
۲۳	در عبارات زیر، سجع را بیابید و نوع سجع‌ها را نیز بنویسید. الف) منت خدای را عزوجل که طاعتش موجب قربت است و به شکر اندرش مزید نعمت. ب) دوستی را که به عمری فرا چنگ آرند نشاید که به یک دم بیازارند.		۱
۲۴	در ابیات زیر نمونه‌های واج‌آرایی و واژه‌آرایی را تعیین کنید. الف) هرکجا دردی است درمانیش هست ب) رشته تسبیح اگر بگسست معذورم بدار ج) زین بی‌خردان سفله بستان	درد عشق است آنکه درمانیش نیست دستم اندر ساعد ساقی سیمین ساق بود داد دل مردم خردمند	۰/۷۵
۲۵	با توجه به ابیات زیر، درستی و نادرستی عبارات را مشخص کنید. «از هر دو جهان بگذر تنها زن و تنها خور بس جامه برون کردی مستانه جنون کردی بس گریه ز جانم رفت بس نقد روانت رفت الف) بیت اول فاقد سجع است. ب) بیت دوم دارای موسیقایی‌ترین نوع سجع است. ج) واژه «روانت» در هر دو مصراع بیت سوم، طرفین سجع است.	تا ملک ملک گویند تنهات مبارک باد در حلقه آن مستان صهبات مبارک باد با روح روانت رفت دریات مبارک باد	۰/۷۵
۲۶	دو کلمه بنویسید که با کلمه «جهالت» سجع متوازن داشته باشد.		۰/۵
۲۷	آرایه‌های مربوط به هر بیت را از ستون «ب» به ستون «الف» وصل کنید. «الف» الف) تیغ کشد مرا کشد آهوی شیرافکنم ب) من خاک کف پای سگ کوی تو هستم ج) در دلم بود که بی‌دوست نمانم هرگز «ب» ۱- واژه‌آرایی ۲- واج‌آرایی ۳- جناس	آنکه به زیر تیغ او سر ندهد تکان منم کو آنکه کف پای سگ کوی تو باشد چه توان کرد که سعی من و دل باطل بود	۰/۷۵
۲۸	در ابیات زیر جناس و نوع آن را مشخص کنید. الف) به جفایی و قفایی نرود عاشق صادق ب) هر که گوید کلاغ چون باز است ج) ای دلیل دل گم‌گشته خدا را مددی	مژه بر هم نزنند گر بزنی تیر و سنانش نشوندش که دیده‌ها باز است که غریب از نبرد ره، به دلالت برود	۰/۷۵
«ادامه سوالات در صفحه چهارم»			

امتحان ۸: پایان سال

 مهروماه	سؤالات شبیه‌ساز نهایی		رشته: ادبیات و علوم انسانی – علوم و معارف اسلامی
	ساعت شروع: ۱۰ صبح	مدت امتحان: ۱۰۰ دقیقه	
تعداد صفحه: ۴	تاریخ امتحان:	نام و نام خانوادگی:	سؤالات درس: علوم و فنون ادبی (۱)

ردیف	سؤالات	صفحه ۴ از ۴	نمره
------	--------	-------------	------

۰/۷۵	<p>نقد و تحلیل (۴ نمره)</p> <p>با توجه به ابیات زیر:</p> <p>«آمد نفس صبح و سلامت نرسانید یا توبه دم صبح، سلامی نسپردی من نامه نوشتم به کبوتر بسپردم عمری است که چون خاک جگر تشنه عشقم الف) یک مورد از ویژگی‌های زبانی حاضر در شعر را بنویسید. ب) شاعر ابیات به «اختیار و اراده» باور دارد یا «قضا و قدر»؟ ج) یک مورد «استعاره» در ابیات بیابید.</p>	۲۹
۰/۷۵	<p>با توجه به حکایت زیر:</p> <p>به روزگار خسرو، اندر وقت بوذرجمهر، رسولی آمد از روم. خسرو بنشست چنان که رسم ملوک بود؛ و رسول را بار داد. پیش رسول با وزیر، بوذرجمهر، گفت: «ای فلان، همه چیز در عالم تو دانی؟» بوذرجمهر گفت: «نه، ای خدایگان!» خسرو از آن طیره شده و از رسول، خجل گشت. پرسید که همه چیز پس که داند؟ بوذرجمهر گفت: «همه چیز را همگان دانند و همگان هنوز از مادر زاده نشده‌اند.» الف) نوع «را» مشخص شده در متن چیست؟ ب) حکایت برگرفته از کدام کتاب است؟ □ ۱) سفرنامه، ناصر خسرو □ ۲) قابوس‌نامه کیکاووس ج) مفهوم کلی حکایت چیست؟</p>	۳۰
۱	<p>ابیات زیر را از نظر ویژگی‌های فکری و ادبی بررسی کنید. (هر کدام دو مورد)</p> <p>«ابر و باد و مه و خورشید و فلک در کارند همه از بهر تو سرگشته و فرمان بردار تا تو نانی به کف آری و به غفلت نخوری شرط انصاف نباشد که تو فرمان نبری»</p>	۳۱
۰/۵	<p>شعر زیر را بخوانید و دو مورد از ویژگی‌های زبانی آن را استخراج کنید.</p> <p>«نکوهش مکن چرخ نیلوفری را چو تو خود کنی اختر خویش را بد به چهره شدن چون پری کی توانی برون کن ز سر باد و خیره سری را مدار از فلک چشم نیک‌اختری را به افعال مانده شو مر پری را»</p>	۳۲
۰/۵	<p>با توجه به متن زیر کدام ویژگی‌های زبانی نثر دوره سامانی مشهود است؟ (دو مورد)</p> <p>«بر کتف او دو پاره گوشت بود بزرگ، بر رسته دراز و سر آن به کردار ماری بود و آن را به زیر جامه اندر داشتی»</p>	۳۳
۰/۵	<p>حکایت زیر را بخوانید و از نظر قلمرو ادبی بررسی کنید. (دو مورد)</p> <p>«پارسازاده‌ای را نعمت بی‌کران به دست افتاد فسق و فجور آغاز کرد. باری به نصیحتش گفتم ای فرزند دخل آب روان است و عیش آسیاب گردان یعنی خرج فراوان کردن مسلم کسی را باشد که دخل معین دارد.»</p>	۳۴
۲۰	جمع نمرات	موفق باشید

پاسخ امتحان شماره ۸

- ۱ الف) یعقوب لیث صفاری (۲۵/۴) / (ب) فرخی (۲۵/۴) (درس ۴)
- ۲ امرای سامانی با تأکید بر ضرورت تألیف به زبان فارسی دری و گردآوری تاریخ و روایات گذشته ایرانی در برابر خلافت بغداد به هویتی مستقل دست پیدا کردند. (۲۵/۴) (درس ۴)
- ۳ ۱) التفهیم (۲۵/۷) / (ب) چهار مقاله (۲۵/۱۰) (درس ۱۰)
- ۴ نادرست (۲۵/۴) (تا حدود نیمه دوم قرن پنجم و آغاز قرن ششم شعر پارسی همچنان تحت تأثیر سبک دوره سامانی و غزنوی است.) (درس ۱۰)
- ۵ ابوالفضل میبیدی (۲۵/۱۰) (درس ۱۰)

نکته: به کمال رساننده نثر موزون لقب «خواجه عبدالله انصاری» و ادامه دهنده راه او «ابوالفضل میبیدی» است.

گزینه «ج» (۲۵/۷) (درس ۷)

یادآوری: بهار نثر فارسی را در ۶ رده طبقه بندی کرد:

- ۱ دوره سامانی
- ۲ دوره غزنوی و سلجوقی اول
- ۳ دوره سلجوقی دوم و خوارزمشاهیان (نثر فنی)
- ۴ دوره سبک عراقی (نثر مصنوع)
- ۵ دوره بازگشت ادبی
- ۶ دوره ساده نویسی

۷ ۳ مورد (۲۵/۴) موارد «الف و ب و ه» درست هستند.

بررسی موارد نادرست: باذل مشهدی از شاعران سبک هندی است. / سبک خراسانی برحسب زمان به ۳ سبک فرعی سامانی، غزنوی و سلجوقی تقسیم می شود. (درس ۷)

۸ مورد «۱» (۲۵/۴) - سبک در نیمه دوم قرن «ششم» تا اوایل قرن هفتم متحول شد. (۲۵/۱۰) (درس ۱۰)

۹ گزینه «ب» (۲۵/۷) (درس ۷)

۱۰ الف) درست (۲۵/۱۰) / (ب) نادرست (۲۵/۴) (ارسطو ۷ مدل طبقه بندی ارائه داده است.) (درس ۷) / (ج) درست (۲۵/۱۰) (درس ۱۰)

یادآوری: تقسیم بندی شعر براساس نظریه ارسطو:

- ۱ براساس نام شاعر یا نویسنده: مانند سبک فردوسی، سبک بیهقی
- ۲ براساس زمان و دوره اثر: مانند سبک دوره غزنوی، سبک دوره مشروطه
- ۳ براساس موضوع و نوع: مانند سبک عرفانی، سبک حماسی
- ۴ براساس محیط جغرافیایی: مانند سبک آذربایجانی، سبک خراسانی
- ۵ به تناسب مخاطب: مانند سبک عامیانه، سبک عالمانه
- ۶ براساس هدف: مانند سبک تعلیمی، سبک فکاهی
- ۷ براساس قلمرو دانشی: مانند سبک علمی، سبک فلسفی

۱۱ الف) نادرست (۲۵/۴) (همواره بلند است.) (درس ۵) / (ب) درست (۲۵/۵) (درس ۵)

۱۲ بدون حذف همزه (۲۵/۴)

د	مو	آز	ر	کا
U	-	U-	U	-

با حذف همزه (۲۵/۴)

د	مو	ز	را	کا
U	-	U	-	-

(درس ۸)

۲۳ ۱) سیاحت، راحت، سجع مطرف (۲۵/۴) / کوشیدن، جوشیدن، سجع متوازی (۲۵/۴)

۲ ارزش سجع گزینه «ب» بیشتر است، چون متوازی است. (۲۵/۴) ۳) عبارت «ب» / جوشیدن و کوشیدن، جناس ناقص اختلافی دارند. (۲۵/۶) (درس ۶)

۲۴ واژه های «بدهد» و «بنهد» (۲۵/۶) (درس ۶)

۲۵ فاتح، مفتوح (۲۵/۴) (ف، ت، ح) (۲۵/۱۱) (درس ۱۱)

۲۶ الف) موازنه: زیرا هم سجع متوازی و هم متوازن داریم. (۲۵/۴) / (ب) ترصیع، زیرا تماماً تقابل سجع های متوازی داریم. (۲۵/۹) (درس ۹)

یادآوری: ترصیع: صرفاً «تقابل سجع های متوازی» / موازنه: «تقابل سجع های متوازن و متوازی» یا صرفاً «تقابل سجع های متوازن»

۲۷ گزینه «د» (۲۵/۴) (طرفین سجع در بیت گزینه «۴» واژه های (جدایم - رهایم - بلایم - لایم) هستند و اگر واژه «لایم» به کلمه ای تغییر کند که با (جدایم - رهایم - بلایم) سجع متوازی بسازد، شاهد موسیقایی ترین نوع سجع در این گزینه خواهیم بود و تمام سجع های حاضر در این بیت متوازی خواهد شد.)

بررسی سایر ابیات:

الف) طرفین سجع: خرامان - جان - جویان (با تغییر یک کلمه تمامی سجع ها متوازی نخواهد شد.) / (ب) طرفین سجع: غم - محتشم - قلم (با تغییر یک کلمه تمامی سجع ها متوازی نخواهد شد.) / (ج) طرفین سجع: گران - دیگران - آن (با تغییر یک کلمه تمامی سجع ها متوازی نخواهد شد.) (درس ۶)

۲۸ گزینه «ج» (۲۵/۴)

بررسی جناس در گزینه ها: الف) بُرزند، بُرزند (حرکتی) / (ب) مهر، مهر (حرکتی) / (ج) حجاز - حجاز (افزایشی) / (د) مهر، مهر (حرکتی) (درس ۲)

۲۹ الف) خدایی و جدایی: جناس ناهمسان اختلافی (۲۵/۴) / (ب) زهره و زهره: جناس ناهمسان حرکتی (۲۵/۴) / (ج) مدام و دام: جناس ناهمسان افزایشی (۲۵/۵) / (د) باز (۱) پرنده باز: (۲) گشاده: جناس همسان (۲۵/۱۲) (درس ۱۲)

۳۰ ابیات «الف» و «ب» - الف) قطع (عبور کردن) - قطع (بریدن) (۲۵/۴) / (ب) که (کس) - که (پیوند ربط) (۲۵/۱۲) (درس ۱۲)

۳۱ الف) فنی (۲۵/۴) / (ب) موزون (۲۵/۱۰) (درس ۱۰)

۳۲ الف) قالب اثر نثر آمیخته به نظم است یا وجود تشبیه و تمثیل (۲۵/۴) / (ب) کارکرد «را» به عنوان حرف اضافه یا حذف فعل به قرینه لفظی (۲۵/۴) / (ج) فضای متن اندرزگونه و تعلیمی و در باب اهمیت آینده نگری است (۲۵/۴) (کلرگاه تحلیل فصل ۱)

۳۳ کمی لغات عربی (۲۵/۴) - ساکن تلفظ کردن ضمیر متصل بنا به ضرورت وزن (۲۵/۴) جابه جایی ارکان جمله در مصراع ها پررنگ است. (۲۵/۴) (کلرگاه تحلیل فصل ۴)

۳۴ الف) بسود (۲۵/۴) / (ب) تضاد: نشاط - غم (۲۵/۴) / (ج) درست (۲۵/۴) / (د) درست (۲۵/۴) / (ه) نادرست (۲۵/۴) (با توجه به محتوا و خراسانی بودن شعر، قالب شعر قصیده است.) (درس ۷)

۳۵ به یاد خدا بودن در همه حال (۲۵/۴) (کلرگاه تحلیل فصل ۴)

۳۶ الف) شعر و نظم یا شاعر و ناظم (۲۵/۴) / (ب) موازنه (۲۵/۱۲) (درس ۱۲)

مشاوره: در قسمت تحلیل نظم یا نثر، قدرت قلم شما مهم ترین عامل کسب نمره کامله، یعنی هرچقدر بهتر بتونی بنویسی و توضیح بدی و قلمروهای ادبی و زبانی و فکری رو بررسی کنی، نمره بیشتری می گیری. پس اصلاً سوالات رو خلاصه توضیح نده و تا می تونی بنویس.

- ۲۷ الف جناس (۰۲۵) (کشد - کُشد) (درس ۱۲ / ب) واج آرایبی (۰۲۵) (مصوت «ب» (درس ۳ / ج) واژه آرایبی (۰۲۵): (تکرار «دل» (درس ۳)
- ۲۸ الف جفا و قفا ← جناس ناقص اختلافی (۰۲۵) / ب) باز (پرنده)، باز (گشودن) ← جناس تام (۰۲۵) / ج) دلیل و دلالت ← اشتقاق (۰۲۵) (درس ۱۲)

یادآوری: انواع جناس: الف) همسان (تام): دو کلمه مثل هم نوشته و خوانده می‌شوند اما معانی متفاوتی دارند.
ب) ناهمسان: ۱) اختلافی: دو کلمه تنها در یک واج اختلاف دارند ۲) افزایشی: یک کلمه از دیگری یک واج بیشتر دارد. ۳) حرکتی: دو کلمه در یک مصوت کوتاه یا یکدیگر تفاوت دارند. ۴) اشتقاق: کلمات هم خانواده که در سه حرف اصلی مشترک اند.

- ۲۹ الف ۱) استفاده از ترکیبات نو ۲) از بین رفتن لغات مهجور فارسی نسبت به سبک خراسانی ۳) فارسی بودن اغلب واژه‌ها ۴) کوتاه و ساده بودن جمله‌ها (تکریم مورد کافیه) / ب) قضا و قدر (۰۲۵) / ج) ۱) نفس صبح ۲) رشک داشتن صبح ۳) جگر تشنه بودن خاک (تکریم مورد کافیه) (درس ۱۰)
- ۳۰ الف حرف اضافه (در معنای به) (۰۲۵) / ب) قابوس نامه کیکاووس (۰۲۵) / ج) انسان به تنهایی همه چیز دان نیست و به دیگران نیازمند است. (درس ۷)
- ۳۱ فکری: فکر کردن به نعمت‌های الهی نوعی تشکر از خداست - توصیه به خودداری از غفلت و یاد خدا بودن
ادبی: مراعات نظیر - کف: مجاز از دست - به کف آوردن: کنایه از به دست آوردن (برق قلم و کرم مورد کافیه) / ب) هر مور (۰۲۵) (درس ۱)
- ۳۲ ۱) ساده و قابل فهم است. ۲) مانده شو ← کاربرد قدیمی و تاریخی ۳) استفاده از «مر» در دستور تاریخی (تکریم مورد کافیه) / ب) هر مور (۰۲۵) (درس ۱)
- ۳۳ ۱) کوتاهی جملات ۲) کاربرد دو حرف اضافه برای یک متمم ۳) کاربرد کهن فعل (تکریم مورد کافیه) / ب) هر مور (۰۲۵) (درس ۴)
- ۳۴ سجع بین کلمات روان - گردان (۰۲۵) / وجود تشبیه (دخل مثل آب روان است و عیش مثل آسیاب سرگردان) (۰۲۵) (کارگاه تحلیل فصل ۱)

پاسخ امتحان شماره ۹

- ۱ الف گزینه ۳ (۰۲۵) (التفهیم) از نمونه‌های نثر دوره سامانی است. (درس ۷ و ۱۰ / ب) گزینه ۳ (۰۲۵) (درس ۱۰)
- ۲ الف زبان پارتی (۰۲۵) (درس ۴ / ب) خواجه عبدالله انصاری (۰۲۵) (درس ۱۰)
- ۳ انوری (۰۲۵) (درس ۱۰)
- ۴ الف ناصر خسرو (۰۲۵) / ب) نظامی عروضی (۰۲۵) / ج) کیکاووس (۰۲۵) (درس ۷ و ۱۰)

حواستون باشه: حواستون باشه که چهارمقاله رو «نظامی عروضی» نوشته و دقت کنیم به وقت اشتباهاً ننویسیم «نظامی گنجوی»! این دونفر دوتا آدم متفاوتن.

- ۵ الف درست (۰۲۵) / ب) نادرست (۰۲۵) (قالب شعر، «مثنوی» است.) (درس ۱)
- ۶ الف نادرست (۰۲۵) (ویژگی زبانی است نه ادبی.) / ب) نادرست (۰۲۵) «دوره بازگشت» در تمام طول قرن سیزدهم جریان دارد. (درس ۷)
- ۷ الف سبک شعر (۰۲۵) (درس ۷ / ب) سبک عراقی (۰۲۵) (درس ۱۰)

- ۱۳ الف گلستانم - فراوانم (۰۲۵) / ب) ردیف: آرزوست (۰۲۵) / ج) قاعده ۲ (۰۲۵) / د) «ن» (۰۲۵) (درس ۱۱)

- ۱۴ الف وزن و فضای شعر شاد و نشاط‌آور است. (۰۲۵) / ب) وزن و فضای عاطفی شعر تند و کوبنده است. (۰۲۵) (درس ۲)
- ۱۵ (درس ۸)

آ	بی	ن	اَر	نق	ش	ث	بن	مو	د	راست	(۰۲۵)
خُد	ش	ک	نا	بی	ن	ش	گس	تن	خ	طاست	(۰۲۵)
-	-	U	-	-	U	U	-	-	U	-	(۰۲۵)

- ۱۶ یاور ← صامت (۰۲۵) / آهو ← مصوت (۰۲۵) و مثال‌های درست دیگر (درس ۵)
- ۱۷ گزینه «ج» (۰۲۵)

نکته: در گذشته واژه «خود» به صورت «خُد» قرائت می‌شده است و قوافی درست هستند.

حواستون باشه: در قاعده «۲» باید بدون در نظر گرفتن حروف الحاقی، آخرین مصوت به بعد واژگان یکی باشد.

- بررسی سایر گزینه‌ها: الف) گرمابه (ابه) - جامه (امه) / ب) تو (ا) - سو (مصوت بلند و) / د) گیاه (اه) - جوان (ان) (درس ۱۱)

- ۱۸ گزینه «الف» (۰۲۵) قافیه‌های درونی: درآبی - سقایی / تبصره: وجود حروف الحاقی (بی) - (درآ - سقا) مختوم به مصوت بلند «ا» و قاعده «۱»
تحلیل بیت «ب»: قافیه‌های درونی: لقا - رها / فاقد تبصره / قاعده «۱» (درس ۱۱)
- ۱۹ نسیب‌ردی (و هر واژه درست دیگر) (۰۲۵) (درس ۵)
- ۲۰ گزینه «الف» (۰۲۵) (درس ۵)

نکته: مصوت بلند «ی» در وسط کلمه‌های فارسی اگر قبل از صامت «ی» قرار گیرند، کوتاه به حساب می‌آیند، مانند: سیاست، نیاز، خیار، پیاز، سعدیا و...

- ۲۱ موازنه (۰۲۵) - زیرا سجع‌های متوازی و متوازن مقابل هم قرار دارند. (۰۲۵) سجع‌های متوازن: تیر، تیغ - دل - جان - هدف - سپر / ۳ تا (۰۲۵)
سجع‌های متوازی: بلای، جفای / یکی (۰۲۵) (درس ۹)
- ۲۲ در ابیات موارد «ب» و «ج» (۰۲۵)

- بررسی ابیات: الف) کنعانی - ظلمانی - سلطانی (سجع متوازی) / ب) جانان - سرگردان - وجدان (سجع‌های متوازی و مطرف) / ج) اسکندر - دیگر - پیغمبر (سجع‌های متوازی و مطرف) / د) آن - سرگردان - حیران (سجع مطرف) (درس ۶)
- ۲۳ الف) قربت و نعمت ← متوازی (۰۲۵) / ب) آرد و بیازارند ← مطرف (۰۲۵) (درس ۶)

- ۲۴ الف) واژه آرایبی - درد و درمان (۰۲۵) / ب) واج آرایبی «س» (۰۲۵) / ج) واج آرایبی «د» و «ب» (۰۲۵) (درس ۳)

- ۲۵ الف) نادرست (۰۲۵) (کلمات «بگذر» و «خور» در گذشته به صورت «خَر» تلفظ می‌شده) طرفین سجع مطرف‌اند. / ب) درست (۰۲۵) (کلمات «برون» و «جنون» طرفین سجع در این بیت، متوازی هستند و سجع متوازی، موسیقایی‌ترین نوع سجع است.) / ج) درست (۰۲۵) (کلمات «جانن»، «روانت = رایج» و «روانت = روح و روان تو» طرفین سجع در این بیت هستند.) (درس ۶)

- ۲۶ نیایش (۰۲۵) - سپهبد (۰۲۵) (یا هر مثال درست دیگر) (درس ۶)

توجه: برای ایجاد سجع متوازن، باید کلماتی بنویسید که حروف پایانی غیر یکسان و وزن عروضی یکسانی داشته باشند.

خلاصه کپسولی

علوم و فنون ادبی ۱

مجموعه کتاب‌های
پنجره

- فهرست آثار و توضیحات مربوط به شاعران و نویسندگان سبک‌های متفاوت
- جدول الگوی هجایی زبان فارسی به همراه مثال
- تقطیع ابیات مهم و نکته‌دار کتاب درسی
- بررسی آرایه‌های مهم کتاب درسی

۱۳۱۳
ویژه امتحانات
۱۴۰۵

بررسی انواع جناس	ابیات و عبارات
جناس ناقص حرکتی: «زهره، زهره»	«زد به دلم در آتشی، عشق بتی که نام او زهره و آفتاب را زهره به آب می‌کند»
جناس تام: باز (پرنده شکاری) و باز (گشوده)	«هر که گوید کلاغ چون باز است نشنوندش که دیده‌ها باز است»
جناس تام: روان (روح و روان) و روان (جاری)	«تا روانم هست نامت بر زبان دارم روان تا وجودم هست خواهد بود نقشت در ضمیر»
جناس تام: خویش (خود) و باز (فامیل) و خویش (خود)	«غم خویش در زندگی خور که خویش به مرده نپردازد از حرص خویش»
جناس ناقص افزایشی: «آرام، رام»	«آسمان صاف و شب آرام / بخت خندان و زمان رام / خوشه ماه فروریخته در آب / شاخه‌ها دست برآورده به مهتاب»
جناس ناقص اختلافی: «کلامی، سلامی»	«وه چه بیگانه گذشتی، نه کلامی نه سلامی نه نگاهی به نویدی، نه امیدی به پیامی»
جناس تام: داستان (حیله) و داستان (نام پدر رستم)	«به ملک جم مشو غزه که این پیران رویین تن به داستانت به دست آرد اگر خود پور داستانی»
جناس ناقص اختلافی: «جفا، قفا»	«به جفایی و قفایی نرود عاشق صادق مژه بر هم نزند، گر بزنی تیر و سنانش»
جناس ناقص افزایشی: «یار، دیار»	«مرا زمانه ز یارم به منزلی انداخت که راضی‌ام به نسیمی کز آن دیار آید»
اشتقاق: «دلیل، دلالت»	«ای دلیل دل گم گشته، خدا را مددی که غریب از نبرد ره، به دلالت برود»
اشتقاق: «شعر، شاعر» و «نظم، ناظم»	«ای بسا شاعر، که او در عمر خود، نظمی نساخت وی بسا ناظم، که او در عمر خود، شعری نگفت»
اشتقاق: «محبان، محبت»	«گر تیغ برکشد که محبان همی زخم اول کسی که لاف محبت زند منم»
جناس ناقص اختلافی: «بار، خار»	«وقت است تا برگ سفر بر باره بندیم دل بر عبور از سد خار و خاره بندیم»
جناس ناقص افزایشی: «خار، خار»	«ای مرغ اگر پری به سر کوی آن صنم پیغام دوستان برسانی بدان پری»
جناس ناقص اختلافی: «گبر، ببر»	«چو شد روز، رستم بیوشید گبر نگهبان تن کرد بر گبر ببر»
جناس ناقص اختلافی: «ما، را»	«اگر تو فارغی از حال دوستان یارا فراغت از تو میسر نمی‌شود ما را»
اشتقاق: «فارغ، فراغت»	«من که باشم در آن حرم که صبا پرده‌دار حریم حرمت اوست»
جناس ناقص افزایشی و اشتقاق: «حرم، حریم، حرمت»	«صبا خاک وجود ما، بدان عالی جناب انداز بود کان شاه خوبان را نظر بر منظر اندازیم»
اشتقاق: «نظر، منظر»	«من اول روز دانستم که با شیرین در افتادم که چون فرهاد باید شست، دست از جان شیرینم»
جناس تام: شیرین (معشوقه فرهاد) و شیرین (طعم شیرین)	

قیمت بسته بیست‌پنجه: ۳۲۰۰۰۰ تومان

مهروماه

هومان

مرکز تخصصی علوم انسانی

بخش اول: تاریخ ادبیات و سبک‌شناسی

فهرست شاعران و نویسندگان

نام شاعر یا نویسنده	دوره حیات	اثر / آثار	توضیحات
رودکی سمرقندی	قرن ۳ و اوایل ۴	تعداد کمی از ابیات او به صورت پراکنده باقی مانده است.	لقب: پدر شعر فارسی شعر غنایی را او و شهید بلخی قوت و استحکام بخشیدند.
شهید بلخی	قرن ۴	دیوان اشعار	شعر غنایی را او و رودکی قوت و استحکام بخشیدند.
عده‌ای از دانشمندان خراسان	قرن ۴ (دوره سامانی)	شاهنامه منثور ابومنصوری	این کتاب منبع اصلی داستان‌های شاهنامه است.
عده‌ای از علمای ماوراءالنهر	قرن ۴ (دوره سامانی)	ترجمه تفسیر طبری	اصل کتاب را محمد بن جریر طبری به عربی نوشته است.
ابوعلی بلعمی	قرن ۴ (دوره سامانی)	تاریخ بلعمی	به دستور منصور بن نوح سامانی مأموریت یافت تا کتاب «تاریخ الرسل والملوک» را از عربی به فارسی ترجمه کند؛ او همزمان با ترجمه، اطلاعات دیگری راجع به تاریخ ایران به کتاب افزود و مطالبی را نیز حذف کرد و آن را به صورت تألیف مستقل با نام «تاریخ بلعمی» ارائه داد.
ابوریحان بیرونی	قرن ۴ (دوره سامانی)	التفهیم	-
فردوسی	قرن ۴ (دوره غزنوی)	شاهنامه	شعر حماسی و حماسه ایران با او به اوج رسید.
کسایی مروزی	قرن ۴	-	نخستین کسی بود که قصیده‌ای تمام و کمال در موضوع نصیحت، موعظه و اندرز سرود.
محمد بن زکریای رازی	قرن ۴	-	قرن ۴ دوره‌ای طلایی همراه با شکوفایی روح ایرانی بود که با دانشمندانی چون «محمد بن زکریای رازی» آغاز شد.
عنصری	قرن ۴	دیوان اشعار	از شاعران مدیحه‌سرای غزنوی است که در اواخر عهد سامانی تربیت یافته بود.
فرخی سیستانی	قرن ۴ و اوایل قرن ۵	دیوان اشعار	از شاعران مدیحه‌سرای غزنوی است که در اواخر عهد سامانی تربیت یافته بود.
منوچهری دامغانی	قرن ۴ و اوایل قرن ۵	دیوان اشعار	از شاعران مدیحه‌سرای غزنوی است که در اواخر عهد سامانی تربیت یافته بود.
ناصرخسرو قبادیانی	اواخر قرن ۴ و قرن ۵	دیوان اشعار - سفرنامه	ادامه‌دهنده راه «کسایی مروزی» در سرودن شعر اندرزی بود. با توجه به تفکرات شخصی و دینی خود، در زمره شاعران «دربار گریز» قرار می‌گیرد. تحت تأثیر سبک دوره غزنوی و سلجوقی بود و شعرش یادآور سخنوران قرن ۴ است.
ابوعلی سینا	اواخر قرن ۴ و قرن ۵	-	او در همه علوم روزگار خود تبحر داشت و صاحب تحقیقات و تألیفات بسیاری است و به فارسی و عربی شعر می‌گفت.

نام شاعر یا نویسنده	دوره حیات	اثر / آثار	توضیحات
خواجه عبدالله انصاری	اواخر قرن ۴ و قرن ۵	مناجات‌نامه	نثر موزون (مسجع) را به کمال رساند. آثار او سرآمد همه نثرهای مسجع و موزون فارسی است.
ابوالفضل بیهقی	قرن ۵	تاریخ بیهقی	از منشیان و نویسندگان معروف دوره غزنوی است.
امام محمد غزالی	قرن ۵	کیمیای سعادت	-
خواجه نظام الملک توسی	قرن ۵	سیاست‌نامه	-
عنصرالمعالی کیکاووس	قرن ۵	قابوس‌نامه	-
سنایی غزنوی	اواخر قرن ۵ و نیمه اول قرن ۶	دیوان اشعار	ابتدا مدیحه‌گو بود و در دوره دوم حیات شعری خود به سیر و سلوک معنوی پرداخت و دربارگریز شد. تحول روحی و معنوی او آغازی برای دگرگونی عمیق در شعر فارسی شد و بسیاری از شاعران پس از او به عرفان و تصوف روی آوردند. تحول روحی و معنوی او آغازی برای دگرگونی عمیق در شعر فارسی شد و بسیاری از شاعران پس از او به عرفان و تصوف روی آوردند. تحولی که انوری و سنایی در غزل ایجاد کردند سبب شد در قرن ۷ شاعرانی بزرگ در غزل ظهور کنند و غزل را به اوج برسانند.
ابوالفضل میبدی	قرن ۶	کشف الاسرار و عدة الابرار	او کتاب خود را به پیروی و تحت تأثیر خواجه عبدالله انصاری نوشت. نوع نثر او موزون (مسجع) است.
ابومعالی نصرالله منشی	قرن ۶	ترجمه کلیله و دمنه	کلیله و دمنه نخستین نمونه «نثر فنی» است.
انوری	قرن ۶	دیوان اشعار	از شاعران برجسته حوزه ادبی خراسان است. او و هم‌سبکانش در آوردن مضامین دقیق در غزل بسیار کوشیدند. تحولی که او و سنایی در غزل ایجاد کردند، سبب شد در قرن ۷ شاعرانی بزرگ در غزل ظهور کنند و آن را به اوج برسانند.
جمال‌الدین عبدالرزاق اصفهانی	قرن ۶	دیوان اشعار	از شاعران حوزه عراق عجم که در تحول و تغییر سبک شعر به «عراقی» بسیار مؤثر بود.
خاقانی	قرن ۶	دیوان اشعار	از شاعران برجسته حوزه ادبی آذربایجان
نظامی‌گنجوی	قرن ۶	مخزن الاسرار	از شاعران برجسته حوزه ادبی آذربایجان
نظامی عروضی	قرن ۶	چهارمقاله	-
محمد بن منور	قرن ۶	اسرارالتوحید	-